

XX. Yüzyılda Üç Mevlevi Şeyhi: Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara, Ahmet Remzi Akyürek

Ahmet Cahit Haksever
Arş. Gör.
Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi

Özet

[“XX. Yüzyılda Üç Mevlevi Şeyhi: Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara, Ahmet Remzi Akyürek”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, Y. 6, S. 14, ss. 383-415]

Bu dönemde yüze yakın Mevlevihane bulunmakla birlikte,¹ tarikat içindeki etkinlikleri yanında, yaşamları boyunca birbirleriyle münasebetlerini devam ettiren üç Mevlevi postnişinini; Konya Mevlana Dergâhı postnişinini Veled Çelebi’yi, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Abdülbaki Baykara’yı; Kütahya, Kastamonu, Halep ve Üsküdar Mevlevihanelerinde postnişinlik yapan Ahmet Remzi Efendi’yi ele aldık.² Hayatları hakkında verdiğimiz malumat sonrası, tekkelerin kapatılışına varan süreçte II. Meşrutiyet’in ilanı, Gönüllü Mevlevi Alayı, Meclisin kurulması ve Cumhuriyetin ilanı, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ve inkılâplar gibi önemli tarihi olaylara karşı yaklaşımlarına değindik.

Bir tarikatın kimliğini tespitinde, kurucusu yanında müntesipleri ve temsilcileri de önemli bir unsurdur. Altı yüzyıllık Osmanlı tarihinde sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda belki de en önde gelen tarikatlardan olan Mevlevilik, Mevlana Celaleddin (öl. 672/1273) tarafından temelleri atılıp, Veled Çelebi (öl. 712/1312) ile kurumlaşma sürecine girmiştir. Mevlevilikle ilgili özellikle son yüzyılda ciddi araştırmalar yapılmakla birlikte tarikatın bir bütün halinde ortaya konması, yapılan bilimsel çalışmalara katkılarla gerçekleşecektir.

Tarihin küçük ünitelerden oluştuğu ve bütünü aydınlatılabilmesi için parçaların birleştirilmesi düşüncesinden hareketle biz de II. Meşrutiyetten tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadarki süreçte Mevleviliğin konumunu, dönemin önde gelen Mevlevi temsilcilerinin yaşamlarından hareketle ortaya koymaya,

¹ Ahmet Cahit Haksever, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi, Ar. Gör.

² Bu zatlara ilgili müstakil çalışmalar yapılmış olmakla birlikte (Bk. Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbuldağ*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994; Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbuldağ*, TDK Yay., Ankara 1999; Mustafa Erdoğan, *Abdülbaki Baykara: Hayatı, Eserleri ve Şiirleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2003; Hasibe Mazıoğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matb., Ankara 1987, Ahmet Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002) söz konusu araştırmalar biyografi, divan ve tasavvufi anlayış çerçevesinde olup makalemizde bu zatlara gerek birbirleriyle ilişkileri, gerekse önemli toplumsal kültürel ve siyasal olaylara yaklaşımları çerçevesinde ortaya koymaya çalıştık.

böylece tarikatın bir bütün halinde değerlendirilmesine katkıda bulunmaya çalıştık.

Bu dönemde yüze yakın Mevlevihane bulunmakla birlikte,³ tarikat içindeki etkinlikleri yanında, yaşamları boyunca birbirleriyle münasebetlerini devam ettiren üç Mevlevi postnişinini; Konya Mevlana Dergâhı postnişini Veled Çelebi'yi, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Abdülbaki Baykara'yı; Kütahya, Kastamonu, Halep ve Üsküdar Mevlevihanelerinde postnişinlik yapan Ahmet Remzi Efendi'yi ele aldık.⁴ Hayatları hakkında verdiğimiz malumat sonrası, tekkelerin kapatılışına varan süreçte II. Meşrutiyet'in ilanı, Gönüllü Mevlevi Alayı, Meclisin kurulması ve Cumhuriyetin ilanı, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması ve inkılâplar gibi önemli tarihi olaylara karşı yaklaşımlarına değindik.

Veled Çelebi İzbudak

Tam adı Mehmet Bahâeddin Veled olan Veled Çelebi, Konya'nın Durakfakih Mahallesi'nde 14 Rebiülevvel 1284/16 Temmuz 1867'de dünyaya gelmiştir.⁵

Anne ve baba tarafından Mevlana soyundan gelen Veled Çelebi'nin babası Necip Çelebi, annesi Rabia Hanım'dır. Veled Çelebi'nin kendinden büyük Ahmed Nazif, Şemseddin ve kendinden küçük Yusuf isimli üç erkek kardeşi vardır.⁶

Yetiřmesi

Eğitimine Konya'da mahalle mektebinde başlayan ve İbtidaiyye Mektebi sonrası Rüştiye'ye devam eden Veled Çelebi, sonrasında çelebilerin eğitildiği Mevlânâ Dergâhı'na bitişik olan Sultan Veled Medresesi'ne devam etmiştir.⁷

Medreseden arta kalan zamanda bir yandan Dergâh'ın Kütüphanesi'ndeki genelde Mevlevîliğe ve edebiyata dair eserleri okuyan Veled Çelebi'nin Edebiyata ilğisi küçük yaşlarda başlamış, Medrese'deki hocası Abdurrahman Sıtkı Efendi, ondaki edebiyat kabiliyetini fark ederek kendisini bu yönde teşvik etmiştir.⁸ Özel olarak Farsça, Arapça ve *Mesnevî-i Şerif* dersleri alan Veled Çelebi'nin eğitiminde, şüphesiz dergâha gelen âlim, edip ve şeyhlerin sohbetlerinin ve ayınlerin de önemli bir yeri vardır.⁹

³ Ahmet Cahid Haksever, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi, Ar. Gör.

⁴ Bu zatlara ilgili müstakil çalışmalar yapılmış olmakla birlikte (Bk. Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994; Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yay., Ankara 1999, Mustafa Erdoğan, *Abdülbaki Baykara: Hayatı, Eserleri ve Şiirleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2003; Hasibe Mazioğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matb., Ankara 1987, Ahmet Cahid Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002) söz konusu araştırmalar biyografi, divan ve tasavvufi anlayış çerçevesinde olup makalemizde bu zatlara gerek birbirleriyle ilişkileri, gerekse önemli toplumsal kültürel ve siyasal olaylara yaklaşımları çerçevesinde ortaya koymaya çalıştık.

⁵ Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım*, Türkiye Yay., İstanbul 1946, s. 3.

⁶ Veled Çelebi'nin anne tarafından Mevlana soyundan geldiği, bunun için Çelebilik makamına geçemeyeceği şeklinde itirazlarda bulunulmakla birlikte bizzat Veled Çelebi, Mevlana'ya kadar olan seçeresini açıklamış ve bu itiraz kabul görmemiştir. İzbudak, *age*, ss. 3-4, 30, 51; Mehmet Önder, "Son Çelebiler", *Resimli Tarih Dergisi*, sayı 61, Ocak 1955, s. 3610; "İzbudak Veled", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 41; Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994, *age*, s. 1.

⁷ İzbudak, *age*, ss. 5-6; Necati Elgin, "Dil ve Tarih Bakımından Çelebi ve Çelebilik", *Konya Halkeri Aylık Kültür Dergisi*, yıl 10, sayı 88, s. 14; Korucuoğlu, *age*, ss. 2, 20.

⁸ İzbudak, *age*, s. 6; Korucuoğlu, *age*, s. 2.

⁹ İzbudak, *age*, s. 7.

Bu dönemde ailesi tarafından medrese eğitimi yeterli görülen Veled Çelebi 16 yaşındayken (1301/1884) Konya Vilayeti Mektubî Kalemi'nde çalışmaya başlamış, bir yandan da Sıtkı Dede'nin *Mesnevî* derslerine devam etmiştir (1302/1885).¹⁰

Veled Çelebi'nin düşünce yapısında Mevlevîlik kadar Türkçecilik ve Türkçülük de vardır ki bunun temellerinin 16 (1301/1884) yaşındayken memuriyete başladığı dönemde atıldığı söylenebilir. Harabat müellifi Ziya Paşa'nın yetiştirdiği Nazım Paşa (ö. 1936), Konya Valisi Memduh Bey'in (ö. 1922) mektupçusudur. Nazım Paşa'nın maiyetinde çalışan Veled Çelebi, evraklardaki düzgün ifadeleri sebebiyle Nazım Bey'in dikkatini çekmiş, Meram'daki sayfelerinde komşu olmaları hasebiyle bu ilişki daha da ilerlemiştir. Veled Çelebi, kendisinden Arapça ve Farsça dersleri de almış, iki yıllık bu evrede aralarındaki amir-memur ilişkisi öğrenci-öğretmen münasebetine dönüşmüştür. Nazım Paşa tarafından Vilayet Gazetesi başmuharrirliğine getirilen (1302/1885) Veled Çelebi, edebî alanda kendisini geliştirme fırsatı bulmuştur. Nazım Paşa, Şinasi ve Ziya Paşa gibi yazarların Paris'te çıkardıkları Hürriyet gazetesi koleksiyonunu Veled Çelebi'ye vermiştir ki o, kendisindeki Türkçülük cereyanının sebebini, henüz 18 yaşındayken Konya'da bir kış gecesi okuduğu bu koleksiyona bağlar. Gazeteyi "...hatmeyledüğünde.." Türkiye'yi, Avrupa'yı, Dünyayı, Konya'yı o vakit öğrendiğini ve Konya'da duramayıp kendisinde İstanbul'a gitme arzusunun uyandığını belirtir.¹¹

İstanbul'a Gidişi

Veled Çelebi'nin İstanbul'a gitme arzusunda, Nazım Paşa'nın azlolunması, çelebizadelerde ve devlet kademelerinde şahit olduğu bazı davranışların da etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.¹²

İlgın, Akşehir, Karahisar, Kütahya, Bursa yoluyla Kanunusânî 1304/Ocak 1889'da Konya'dan ayrılıp 9 Mart 1305/21 Mart 1889'da İstanbul'a gelen Veled Çelebi, Hüseyin Fahri Efendi'nin (öl. h. 1329/ m. 1911) postnişin olduğu Bahariye Mevlevîhânesi'ne yerleşmiştir.¹³ Burada kaldığı iki seneyi aşkın sürede bir yandan eğitimine devam ederken¹⁴ bir yandan da Mevlevîhane'ye devam eden dönemin önde gelen şahsiyetlerinden Muallim Naci (ö. 1893), Şeyh Vasfî (ö. 1910), Ahmed Mîdhat (ö. 1913), Necib Asım (ö. 1935) gibi şahıslarla da görüşmelerini sürdürmüştür. Paris'ten İstanbul'a gizlice gönderilen Hürriyet Gazetesi gibi yayınlar, Veled Çelebi'nin

¹⁰ Aynı eser, ss. 7–10.

¹¹ İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 11–12, 67; Veled Çelebi, "Nevâî ve Dilimiz", *Veled Çelebi*, s. 131. Bu sebeple Veled Çelebi'nin yetişmesinde etkisi olan şahsiyetler arasında, Veled Çelebi'nin şüre meraklı ve ehl-i dil olarak nitelediği Konya valisi Mazlum Paşazade Memduh Bey, Meclis İdare Kâtibi, Müstantik ve Jandarma Mülazımı da sayılmaktadır.

¹² İzbudak, *age*, ss. 19–23; Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yay., Ankara 1999, ss. 26–27.

¹³ XIX. Asrın ikinci yarısından sonra Konya'daki Çelebiler, İstanbul'a yüksek tahsil için gönderilmişlerdir. Tahsil süreleri içerisinde Galata ve Bahariye Mevlevîhanelerinde kalan çelebiler, dergâh şeyhleri ve mensupları tarafından korunup gözetilerek Mevlevî usul ve erkânına uygun yetiştirilmelerine gayret edilmiştir. İzbudak, *age*, ss. 23–25; Şehabettin Uzluç; "Galata Mevlevîhanesi, ve Şeyh Celaleddin Baykara Dede Efendi", *III. Milli Mevlana Kongresi*, (12-14 Aralık 1988 Konya), Selçuk Üniv. Basımevi, Konya 1989, ss. 298–299; Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul 2003, s. 156.

¹⁴ Veled Çelebi bu dönemde Elif Efendi'nin *Mesnevî*, Hoca Raik Efendi'nin *Sahib-i Buhari* derslerine devam etmiş, Elif Efendi'den *Mesnevî* icazeti almıştır. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yay., İstanbul 1988, c. IV, s. 1978; Akar, *age*, ss. 28, 66.

ifadesiyle “o zaman gençlerinin uyanmasına ve edebi fikir ve kalemlerinin haylice değişmesine sebep olmuştur”.¹⁵

Bahariye Mevlevîhanesi’nde kaldığı iki sene içerisinde İstanbul’dan sıkıldığını belirten Veled Çelebi, hacca gidip, Arabistan, Hindistan, Acemistan ve Anadolu’da meşhur yerleri ziyaretten sonra Konya’da vaktini te’lif ile geçirmeyi düşünmüştür. Onun bu düşüncesinden haberdar olan postnişin Hüseyin Efendi, onun Babîâlî’de çalışmasına vesile olmuştur (Sefer 1308/ Eylül 1890). Veled Çelebi’nin buradaki görevi, İstanbul’da neşrolunan *Ahter Gazetesi*’ni ve diğer Arapça-Farsça gazeteleri teftiş ve tercüme ile ilgili kurumlara bildirmek olup yaklaşık bir yıldır da Kaptan Paşa Mekteb-i Rüştîyesi’nde ders vermektedir.¹⁶

Göreve başladıktan yaklaşık iki yıl sonra Bahariye Dergâhı’ndaki şeyhlerin hanımları aracılığı ile Makbule Hanım’la evlenen (28 Zilka’de 1309/24 Haziran 1892) Veled Çelebi, eşinin Eyüp’teki konağına taşınmıştır.¹⁷

Edebî çalışmalarına devam eden Veled Çelebi, 1894 yılı Temmuz ayında Ahmet Cevdet tarafından çıkarılan *İkdam Gazetesi*’nde yazılar yazmıştır.¹⁸ 5 Haziran 1311 / 17 Haziran 1895’te *Mektep Mecmuası*’nda yayımlanan ve içinde “hutbe, reşad” kelimelerinin geçtiği şiirinden ötürü sorgulanmıştır. Zira her ne kadar V. Murat hayatta ise de Reşad, II. Abdulhamid’in veliahtı görülmekte olup, padişah bu konuda duyarlı davranmaktadır. Söz konusu soruşturma sonucu Veled Çelebi ceza almamakla birlikte neşrettiği eser yarım kalmıştır.¹⁹

1314/1896 yılının baharını hısımlarının Beykoz Sarayı yakınındaki köşkünde geçiren Veled Çelebi, burada en büyük istifadesinin Ahmet Mithat olduğunu belirtir. “Gece gündüz birleşip onun envai ulum ve fenlerinden hisseyab oldum. Kendileri de fakirden Mesnevi-i Şerif söyleşmek ve İbtidaname-i Hazret-i Sultan Veled okumak arzû eylediler” ifadelerine yer vermektedir.²⁰ Veled Çelebi’nin Ahmet Mithat Efendi ile münasebeti, 1315/1898’de ikamet ettikleri köşkün yanması ve Beykoz’a taşınmalarıyla daha da artmıştır. Zira bu yangınla Veled Çelebi’nin *Türk Dili Lügati* adlı çalışmasıyla değerli eserlerinin bulunduğu kütüphanesi de yanmıştır. Necip Asım, Ahmet Mithat’a Veled Çelebi’nin Türk Dili ile meşgul olduğunu ve çalışmalarının yangında yok olduğunu söyleyince Mithat Paşa geniş kütüphanesini Veled Çelebi’ye tahsis etmiş o da bu çalışmasına tekrar başlamıştır.²¹

Dil ağırlıklı olmak üzere makaleleri yayımlanmaya devam eden Veled Çelebi, 1898’in şubat ayında Risale-i Mevkuat Sansür Memuru olmuştur. Veled Çelebi, bu

¹⁵ Necib Asım, “Veled Çelebi Hazretleri”, *Türk Yurdu*, c. VII, yıl 3, sayı 4, 1330/1914, s. 2471; İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 23, 25; a. mlf. “Nevâî ve Dilimiz”, *Veled Çelebi*, s. 131; Hakkı Tarık Us, *Ellî Yıl*, 1943, s. 17.

¹⁶ İzbudak, *age*, s. 28.

¹⁷ Veled Çelebi’nin 24 yaşında yaptığı bu evliliğinden Celaleddin Feridun ve Arif isimli oğulları olmuş, kısa süre sonra eşi Makbule Hanım 10 Kanunuevvel 1311-22 Aralık 1895’te vefat etmiştir. İzbudak, *Hatıralarım*, s. 29; Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, s. 11.

¹⁸ Kayaoğlu, “Çağdaş Mevlevî Bilgin”, *VI. Milli Mevlana Kongresi*, s. 52.

¹⁹ İzbudak, *age*, ss. 34–37; Korucuoğlu, *age*, s. 13.

²⁰ İzbudak, *age*, ss. 38, 67.

²¹ İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 42–43, 68. Veled Çelebi bu dönemde şiire ağırlık vermekten vazgeçmiştir. Necib Asım ondaki bu değişikliğin sebebinin ondan naklettiği: “Ben bir Nedim, bir Fuzulî, bir Şeyh Galib olamam. Mutavassıt derecede bir divan bırakmakla da ibkâ-yı nam idemem” ifadeleriyle açıklar. Asım, “Veled Çelebi Hazretleri”, *Türk Yurdu*, c. VII, yıl 3, sayı 4, s. 2472.

sayede muharrirlerin sansüre kurban olmaktan kurtulduğunu belirtirken, *Edebiyat-ı Cedîde* ve *Fecr-i Âtî* gibi akımların gelişmesinde de bu uygulamasının etkili olduğunu belirtmektedir.²²

11 Mayıs 1316/24 Mayıs 1900'de ikinci evliliğini yapan Veled Çelebi,²³ aynı yıl rütbe-i ulâ sınıfına, bir yıl sonra Matbuat Müfettişliğine getirilmiştir.²⁴ Veled Çelebi aynı zamanda *Tercüman-ı Hakikat*, *İkdam* gibi gazeteler ile *Mektep*, *Hazine-i Fünun*, *Resimli Gazete* mecmualarında da "Bahâî" mahlasıyla yazıları yayımlanmaktadır.²⁵ 1902 kışında *Servet-i Fünun*'da yayımlanan ve II. Abdulhamid'e jurnal edilen bir makalesinden ötürü adliyeye havale edilmiş, ancak beraat etmiştir.²⁶

Galata Mevlevîhanesi'ne Vekâleti ve Postnişin Oluşu

31 Mart vak'ası öncesi huzursuzluğun arttığı dönemde Maliye Nazırı Ziya Paşa'dan Selanik ve Arnavutluk'ta hürriyet ilan edildiğini öğrenen Veled Çelebi sivil giysilerini çıkarıp Mevlevî elbisesini giymiş ve eşine "artık memleketime istediğim gazetede çalışarak hizmet edeceğim" diyerek resmi görevinden ayrılıp kalemiyle geçimini temine başlamıştır.²⁷

II. Abdülhamit'in 17 Aralık 1908'de tahttan indirilip yerine Mevlevî kimliği ile bilinen Mehmet Reşat tahta geçmiş, padişahın kılıcını Abdülhalim Çelebi kuşatmıştır (27 Nisan 1909).²⁸ II. Abdülhamit döneminin özellikle son dönemlerinde daha fazla gözetim altında tutulmaya başlayan Mevlevilik, Sultan Reşad'ın Mevlevî kimliğinin de etkisiyle rahatlama sürecine girmiştir.

Galata Mevlevîhanesi postnişini Mehmed Atâullah Dede'nin son zamanlarına doğru bedeni iyice zayıflaması ve uşağı, dergâhı, vakfı idare edemeyecek konuma gelmesi, ancak Ata Efendi'nin bu yaşta azlinin kötü tesir edeceği ihtimalinden hareketle azledilmeyip Veled Çelebi'nin vekaleten bu göreve atanması uygun görülmüştür. (1908).²⁹

²² İzbudak, *age*, ss. 42, 47; Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, s. 15; Kayaoğlu, "Çağdaş Mevlevî Bilgin", *VI. Milli Mevlana Kongresi*, s. 52.

²³ Veled Çelebi, Zehra Hanım ile evlenmiş, bu evliliğinden Nevber isimli bir kızı olmuştur (1902). İkinci eşinin ölümünden sonra üçüncü evliliğini Sabire Hanım'la yapmış, bu evliliğinden de Emine (öl. 1942) ve Muzaffer (öl. 1926) adlı iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Akar, *Veled Çelebi*, s. 35. Kayıtlarda Veled Çelebi'nin 1914-15'de doğan İbrahim Bostan Çelebi adını verdiği bir oğlundan daha bahsedilmekte olup Halep postnişini Ahmet Remzi Dede bu çocuk için bir tarih düşürmüştür. Korucuoğlu, *age*, s. 15.

²⁴ İzbudak, *age*, s. 44.

²⁵ *Türk Ansiklopedisi*, c. XX, s. 463; Korucuoğlu, *age*, s. 9, 15.

²⁶ İzbudak, *age*, s. 44.

²⁷ İzbudak, *age*, s. 50-51; Korucuoğlu, *age*, s. 16.

²⁸ Mehmet Önder, "Sultan Reşad ve "Hey'et-i Mevleviyye", *Türk Yurdu*, sayı 265, Şubat 1957, s. 610; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1983, ss. 276-277.

²⁹ İzbudak, *Hatıralarım*, s. 51; Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul trz. s. 216-218, 243; Can Kerametli, *Galata Mevlevîhanesi: Divan Edebiyatı Müzesi*, Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu Yay., İstanbul 1977, s. 76; Uzluk, "Galata Mevlevîhanesi", *III. Milli Mevlana Kongresi*, s. 300; Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, s. 98. Mehmet Celaleddin Dede, vefatından önce Galata Dergâhı şeyh vekili Veled Çelebi'ye destarlı sikkesini tabutun baş tarafına koymasını vasiyet etmiş, Dede'nin 30 Rebiülahir 1326 / 18 Mayıs 1908'de vefatıyla Veled Çelebi bu vazifeyi yerine getirmiştir. Mehmet Ziya söz konusu hadiseyi eserinde "Garib Bir Hal" başlığı altında ele alır. Zira Celaleddin Efendi'nin vefatından dört beş ay önce rüyasında dergâhın kurucusu Kemal Ahmet Dede'nin destarlı sikkesinin düştüğünü ve dergâhın neyzenlerinden Salih Dede'nin sikkeyi yerden alıp tekrar Kemal Ahmet Dede'nin başucuna koyduğunu görür. Mehmet Ziya dergâhın şeyhliğinde bir değişime olacağını anladığını ancak "bu olay pek açık bir işaret ise de Salih

Abdülvahid Çelebi'nin vefatıyla, daha önce Manisa Mevlevihanesi postnişiniyken Konya merkez postnişinliğine tayin olunan Abdülhalim Çelebi'nin (22 Şaban 1325/ 30 Eylül 1907)³⁰ davetsiz olarak İstanbul'a gelip gitmesi ve bazı davranışları, gerek sarayda gerekse Konya'da bir takım rahatsızlıkları beraberinde getirmiştir. Kendisi de bir Mevlevi olan Sultan Reşat, Abdülhalim Çelebi'yi makamından ayırıp,³¹ yaklaşık bir yıldır Galata Mevlevihanesi'ne vekalet eden Veled Çelebi için Reisülmeşayih Elif Efendi'ye bizzat hüsnü şhadette bulunarak Mevlana Dergâhı postnişinliğine tayin edilmesini irade buyurmuştur (28 Cemaziyülevvel 1328/7 Haziran 1910).³²

Sultan Reşad'la ilişkisini göstermesi açısından Veled Çelebi'nin şu ifadeleri dikkat çekicidir:

*“Dokuz sene meşihat hizmetinde bulundum. Ben Meşrutiyet devrinin bir çelebisiyim. Sultan Hamid'e erişmedim. Sultan Reşat bana o derece iltifat ederdi ki Mevlana'dan başka hiçbir Çelebi bu kadar iltifata nail alamamıştır. Her İstanbul'a davet olunduğça Topkapı sarayına misafir olurdum.”*³³

Veled Çelebi, İttihat ve Terakki erkanından da hürmet gördüğünü belirtmekle birlikte dergâhların ihyasına taraftar olmadıklarından dolayı, Mevlana Dergâhı'yla ilgili bazı isteklerinin yerine getirilmediğini, hatta Abdülhalim Çelebi'nin huzura kabul ettirilmek suretiyle tehdit edildiğini, bunun üzerine istüfaya yöneldiğini ancak Sultan Reşat'ın buna mani olduğunu belirtmektedir.³⁴

Dokuz yıl bu görevde kalan Veled Çelebi bu süre zarfında eser te'lifi ve tahkiklerine devam etmenin yanında Meşihat, imamet, mesnevihanlık, müderrislik görevlerini de yerine getirmiş, Karatay medresesinde Farsça dersleri vermiştir.³⁵

Dede'nin bunu yerine koymasında görev bakımından bir münasebet görmemişim” diyerek rüyanın bu kısmını yorumlamadığını belirtir. “Techiz ve tekfinden sonra destarlı sikkenin Veled Çelebi tarafından konması hususunda Şeyhin vasiyet ettiği anlaşılınca, rüyada görülen “*Salib' isminin tecelli aynasındaki hakikatın görünüşü o vakit böyle ortaya çıkmıştı*” ifadelerine yer verir. M. Ziya, aynı eser, ss. 217-21.

³⁰ BOA, Dosya No: 302, Gömlek No: 153, Fon Kodu: Y..MTV

³¹ Çelebi'nin rahatsızlık uyandıran davranışları arasında, davetsiz olarak İstanbul'a gelip çoğu zamanını burada geçirmesi, eğlencelere dalması sayılabilir. Yapılan uyarılar sonuç vermemiş, Konya'dan Çelebiler'in “Biz bu adamı istemeyiz, meşihat şartlarını haiz olan Veled Çelebi'yi isteriz” şeklindeki yüksek mevkilere yazdıkları mazbatalar da bu tayinde etkili olmuştur. Veled Çelebi, postnişinliğe tayini hususunda kendisinin meşru ya da gayr-i meşru herhangi bir çabasının olmadığını da belirtmektedir. İzbudak, *age*, s. 52.

Resmî prosedürde Çelebi, kazaskerle denk sayılmakta olup Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Çelebileri tayin yetkisi Şeyhülislamlığa ve Saltanat makamına verilmişti. Meclis-i Meşayih, o dönemde tam teşkilatlanmış haldeki iki tarıkata, Mevlevilik ve Bektaşiliğe karışmamaktaydı. Ancak Sultan Reşad'ın Meclis-i Meşayih başkanı Elif Efendi'ye Veled Çelebi için hüsnü şhadette bulunması, meclisin bu tarikat üzerindeki otoritesinin bir tezahürüdür. Bk. İzbudak, *age*, ss. 51-52, 54; Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, s. 278; Akar, *Veled Çelebi*, s. 37.

³² İzbudak, *Hatıralarım*, s. 51; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, s. 1980; “İzbudak Veled”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay., İstanbul 1982, c. V, s. 41. Veled Çelebi'nin postnişinliğe atanmasıyla ilgili 1908 (Ulus, 5 Mayıs 1953), 1911 (Abdülhak Şinasi Hisar, “Milliyetçi İki Muharrir”, *Türk Yurdu*, sayı 244, Mayıs 1955, s. 842), 1912 (Ömer Asım Aksoy, “İki Dölcimizi Kaybettik”, *Türk Dili: Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi*, c. II, sayı 21, Haziran 1953, s. 596) gibi farklı tarihler verilmektedir. Âmil Çelebi'nin riyasetinde bir heyet tarafından yazılan ve Veled Çelebi'nin postnişinlik makamına tayiniyle ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki 28 Cemaziyülevvel 1328/7 Haziran 1910 tarihli irade (bk. BOA Dosya No:108/-1, Gömlek no: 10; Fon Kodu: DH.MU1.) ve konunun Konya mebuslarına bildirilmesi hakkındaki 16 Haziran 1326-29 Haziran 1910 tarihli Mevlana Müzesi Arşivi'ne ait belge, konuya ışık tutacak niteliktedir. Bk. KMMMA, 15/1.

³³ İzbudak, *age*, s. 53.

³⁴ Aynı yer.

³⁵ Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, ss. 16-17.

I. Dünya Savaşı ve Gönüllü Mevlevî Alayı

I. Dünya Savaşı sırasında teşkil edilen Gönüllü Mevlevî Alayı'nda miralay rütbesiyle alay komutanlığı yapan Veled Çelebi, 18 Cemaziyevvel 1333/3 Nisan 1915'de Şam'da iken Mücahid-i Mevleviye Kumandanı ve Mevlana Dergahı Postnişini olarak Gaza-yı Ekber ilan eden Padişaha tebriklerini sunmuştur.³⁶ Şam ve Hicaz'da bulunduğu üç yıla yakın sürenin, hayatının en rahat günlerinden biri olduğunu belirtir. Zira “*ne amcazadelerin buğday kangası, bu şeyhleri türlü türlü teşviratı vardı ne de şeyhlik.*”³⁷

Bu evrede üç kez Medine'ye giden Veled Çelebi, orada Şeyh Kettânî'den mütevatir hadis icazeti alır. Mekke'yi de ziyaret eden Çelebi burada Abdülbaki el-Köhnevî ve Şeyh Salih Akişani'nin hadis derslerine devam etmiştir.³⁸

Ankara'ya Gelişi ve Milletvekilliği

Suriye yenilgisinden sonra 1917'de Veled Çelebi Konya'ya geri dönmüş, bir süre sonra da I. Dünya Savaşı sona ermiştir. Bu evrede İttihat ve Terakki partisi dağıtılmış, Hürriyet ve İtilaf Partisi hâkim duruma gelmiş, Veled Çelebi 4 Ramazan 1337/3 Haziran 1919'da Ferit Paşa kabinesi şeyhülislamı Sabri Efendi'nin teklifi, Sultan Vahdettin'in iradesiyle postnişinlikten azlolunmuştur.³⁹ Konya'dan İstanbul'a gelen Veled Çelebi Vahdettin tarafından 1919'da Maarif Nezareti'nce Türkçenin ıslahı ve tespiti gayesiyle oluşturulan Tetkikat-ı Lisanîye Encümenliği'ne tayin edilmiş Ali Ekrem, Halid Ziya, Cenab Şehabeddin ve Ahmet Hikmet'le birlikte çalışmıştır. Yaklaşık bir yıl bu görevde kalan ve inzivai bir hayat süren Veled Çelebi, o dönemin birçok siyaset ve fikir adamının tutuklanması ve kendisinin de aynı akıbete uğrama korkusuyla bu görevi pek istekli yerine getirmedeğini belirtmektedir. Bu dönemde Anadolu'da Milli Mücadele başlamış, Ankara'da hükümet kurulmuştur. İstanbul'dan Antalya yoluyla Anadolu'ya kaçmaya karar veren Veled Çelebi 1921'de bir İtalyan vapuruyla Antalya'ya gelmiş Ankara'daki dostu Hamdullah Suphi Bey'e (ö. 1966) çektiği telgraf sonrası buradan gelen müsaade ile kara yoluyla Ankara'ya gelmiş ve Mevlevîhane'ye misafir olmuştur. Bu dönemde Ankara Lisesi'nde Farsça öğretmenliği

³⁶ BOA Dosya no 32/12, DH.KMS.

³⁷ İzbudak, *Hatıralarım*, s. 54-55.

³⁸ Atilla Özkırmı, “İzbudak”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yay., İstanbul 1984, c. III, 692-693; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, s. 1977; Akar, *Veled Çelebi*, s. 42.

³⁹ “İzbudak Veled”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 41; Kayaoğlu, “Çağdaş Mevlevî Bilgin”, *VI. Milli Mevlana Kongresi*, s. 53. Veled Çelebi, “*birçok anlayamadığım tereddütlerden ve müteżad haberlerden sonra azlım tebliğ kılınmıştır*” derken bu azline bir anlam verememektedir. Bk. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, s. 1978; Gölpinarlı, Veled Çelebi'nin azli ve Abdülhalim Çelebi'nin tayininde Abdülhalim Çelebi'nin İngiliz işgal kuvvetleri komutanlığına verdiği mektubun ve başvuru makâmın tesirinin olduğunu düşünmektedir ki (Veled Çelebi'nin İttihat ve Terakki ile ilişkilerine ve Birinci Dünya Savaşı'ndaki faaliyetlerine değinilen mektup için bk. Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, ss. 178-180.) Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'ndeki 26 Cemaziyevvel 1337/27 Şubat 1919 tarihli “Mevlana Dergahı Postnişini Veled Çelebi Efendi'nin ittihatçı olduğu ve değiştirilmesi gerektiği” şeklindeki irade (Dosya no: 51/2, DH. KMS), bu düşüncüyü doğrulayıcı niteliktedir.

Veled Çelebi'den sonra Abdülhalim Çelebi postnişin olmuş, bu görevi bir yıl sürmüş 1920'da bu makama Amil Çelebi tayin edilmiştir. Amil Çelebi'nin makama geçtiği yıl ölümü üzerine üçüncü kez posta oturan Abdülhalim Çelebi, 23 Nisan 1923'de TBMM'ye Konya mebusu ve Meclis Reis-i Sânisî olarak katılmış, Postnişinliği 1925'de azlolunmasına dek sürmüştür. Önder, “Son Çelebiler”, *Resimli Tarih Dergisi*, sayı 61, s. 3610–3611; Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, ss. 180–181.

yapan Veled Çelebi, daha sonra Te'lif ve Tercüme Encümeni'nde Ziya Gökalp ile birlikte çalışmaya başlamıştır.⁴⁰

Ankara'ya yerleştikten sonra ailesini getiren Veled Çelebi'nin dil üzerine çalışmaları, Cumhuriyetin ilanından sonra da devam etmiş, ikinci devrede Kastamonu Milletvekili olmuş, (1923-1939),⁴¹ milletvekilliği döneminde Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması görevi, ona verilmiştir.⁴²

Veled Çelebi mebus olduğu dönemde, 1925'te Abdülhalim Çelebi'nin postnişinlikten azledilmesiyle bu makama ikinci kez tayin edilmiş, 16 Kasım 1925'de tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla bu görevi sona ermiştir.⁴³

Kastamonu mebusluğu sonrası Yozgat milletvekili olarak da TBMM'de 7. seçim döneminin sonuna kadar (1939-1943) çalışan Veled Çelebi'nin Türk Dil Kurumu'ndaki çalışmaları, bundan sonra da devam etmiştir.⁴⁴

Veled Çelebi, vefatından bir ay önce hastalanmış, 4 Mayıs 1953'de Ankara'da vefat etmiştir. Ertesi gün cenazesinde başta İsmet İnönü olmak üzere devlet ricali, sanat, edebiyat ve ilim adamlarından oluşan bir grup da hazır bulunmuştur. Hacı Bayram'da kılınan namazdan sonra Cebeci Mezarlığına defnedilmiştir.⁴⁵ Mezar taşında 1952'de yazdığı şu şiiri vardır:

Geçtim hevesât-ı dünyevîden
Zevk aldım umur-ı uhrevîden
Yâ Rab beni bir nefes ayırma
Kur'an u Hadis ü Mesnevî'den⁴⁶

Kişiliği

Veled Çelebi'nin karakterinin şekillenmesinde içinde bulunduğu tasavvufî çevrenin ve aldığı eğitiminin etkisi küçümsenemez. Dergâhta dönemin önde gelen alim, edip, mutasavvif ve musikişinasların sohbetlerine iştirak etmiş, icra olunan âyinlere katılmıştır.⁴⁷

Kızı Devlet İzbudak, babasını tanımlarken; “Değiştirilemeyecek olaylara karşı tevekkül, yeniliklere karşı merak ve ilgi” ifadelerine yer vermektedir.⁴⁸ Yeğeni Nevin Korucuoğlu, amcasıyla ilgili, “Veled Çelebi İzbudak ilim ve fikir taribinde olduğu gibi, insan gönlinde de zârif derviş edasıyla yer yapmış nadir şahsiyetlerdendir. Tabiata aşık, insanları, özellikle çocukları her şeyi sevmiş, toplumumuzda terbiye alanında en seçkin örnek olmuştur” der.⁴⁹

Necib Asım Veled Çelebi hakkında yazdığı makalenin sonunda “Çelebi Hazretleri nezâket ve nezâbeti tab' ile mümtaz, Arabî ve Fârisî'ye bibakkin vâkef, Türkçe için ise cümlemizce

⁴⁰ İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 71-72; Korucuoğlu, *age*, s. 17-18, 55.

⁴¹ İzbudak, *age*, s. 72; “İzbudak Veled”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 41.

⁴² Korucuoğlu, *age*, s. XIII.

⁴³ Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, ss. 180-181.

⁴⁴ İzbudak, *age*, s. 72.

⁴⁵ Aksoy, “İki Dilimizi Kaybettik”, *Türk Dili*, c. II, sayı 21, s. 596; Nurettin Artam, “Veled Çelebi”, *Türk Dili: Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi*, c. II, sayı 22, Temmuz 1953, s. 714.

⁴⁶ Şiirin tamamı için bak. İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, s. 1980.

⁴⁷ Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, ss. 2, XIII.

⁴⁸ Akar, *Veled Çelebi*, s. 87.

⁴⁹ Korucuoğlu, *age*, s. 40.

faik bir zât-ı muhteremdir. Üç lisanın dekâyık-ı edebîyesine vukûfundan başka tasavvuf, hadis ve tefsirde dahi sahib-i ihtisasdırlar".⁵⁰

İbnülemin Mahmud Kemal İnal onunla ilgili; "Kırk yıldan beri tanıdığım bu fâdul zâtın ilimden başka şeyle uğraştığını bilmiyorum. Lisanen ve kalemen irfan-ı memlekete hizmet edenlerin bakka'l-insaf birinci safında bulunan erbabı himmet ve gayretten olduğunu inkârı imkân yoktur. Üç lisanın edebiyatın layıkıyla vâkıftır. Latife vadisinde söylediği manzumeler de ciddileri gibi zarif ve latiftir"⁵¹ ifadelerine yer verir.

Veled Çelebi'nin Nurettin Artam'a verdiği şüri, hayatını ve karakterini yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

Bana bigâne-i dünya dediler eyvallah
Mest-i peymane-i hulya dediler eyvallah
Hep çalıştıklarımı kıldı zaman bî-mânâ
Namıma şimdi heyulâ dediler eyvallah
Yıkarız yapmayız yerine diğerini
Buna mefkûre-i kübra dediler eyvallah
Hoca attı sarığı, giydi silindir şapka
Böyledir hüküm-i fetva dediler eyvallah
Türklüğe Türkçeye bigâne nice asriler
Türkçüyüz biz de pek âlâ dediler eyvallah
Ey Veled, gördü beni mest-i şemret yârân
Bu da bir başka temaşa dediler eyvallah⁵²

Tasavvufun gayesini işlediği bir beyitse şöyledir

Eğer olmazsa cân cânana vâsıl

Tasavvuftan tasarruftan ne hâsıl⁵³

Genç yaşlardan itibaren eser te'lifine başlayan Veled Çelebi'nin te'lif, tercüme, tahkik ve şerh olarak kaleme aldığı birçok eseri bulunmaktadır.⁵⁴

Abdülbâki Baykara Efendi

Makalemizde yer verdiğimiz bir diğer önemli isim, Yenikapı Mevlevihanesi postnişini Abdülbâki Efendi'dir. Kökeni itibariyle Timur'dan kaçıp Kütahya'ya yerleşen Pir Baba Sultan-ı Horasanî'nin soyundan gelen Ebubekir Dede ailesine mensup olup Abdülbâki Efendi, 15 Ramazan 1300/ 20 Temmuz 1883'de doğmuştur.⁵⁵

Abdülbâki Dede'nin doğup yetiştiği Yenikapı Mevlevihanesi, Galata Mevlevihanesi'nden sonra kurulan İstanbul'daki ikinci Mevlevihane olup (Recep

⁵⁰ Asım, "Veled Çelebi Hazretleri", *Türk Yurdu*, c. VII, yıl 3, sayı 4, s. 2476.

⁵¹ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, s. 1980; Korucuoğlu, *age*, s. 52.

⁵² Artam, "Veled Çelebi", *Türk Dili*, c. II, sayı 22, Temmuz 1953, s. 714; Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, s. 48.

⁵³ Korucuoğlu, *age*, s. 150.

⁵⁴ Veled Çelebi'nin eserleriyle ilgili olarak bk. İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 12, 45, 67, 70; Es, "Hayatımız Nasıl Geçiyor", *Akşam*, 14 Eylül 1936; Korucuoğlu, *age*, ss. 2, 4-5; Akar, *Veled Çelebi*, s. 113, 115-116, 121.

⁵⁵ Tahir Olgun, *Çilebane Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz – Gülgün Erişen, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 90; Reşad Ekrem Koçu, "Baykara-Mehmed Abdülbaki-", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1960, c. IV, s. 2277; Ekrem Işın, "Yenikapı Mevlevihanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, c. VII, s. 478; Mustafa Erdoğan, "İstanbul'da Kütahyalı Bir Şeyh Ailesi: Seyyid Ebubekir Dede ve Ahfâdi", *İstanbul Araştırmaları*, sayı 7, Ekim 1998, ss. 126-127.

1006/ Şubat 1598) zamanla tarikatın İstanbul'daki en büyük merkezi haline gelmiştir.⁵⁶ Tasavvuf kültür ve düşüncesi yanında, dönemin siyasi gelişmeleri açısından da ayrı bir öneme sahip olan dergâhın XIX. asrın sonlarındaki müdavimleri arasında, tanzimatın iki büyük sadrazamı Keçecizade Fuad Paşa ile Âli Paşa yanında Kamil Paşa, eski şeyhülislamlardan Saadeddin ve Refik Efendiler, Şeyhülislam Sâhib Molla, Midhat Paşa gibi isimler sayılabilir. Ayrıca XIX. asırda II. Mahmut, Abdülmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid ve Mehmet Reşad da Mevlevîhanenin ziyaretçileri arasında olup Sultan Reşad, Abdülbâki Baykara'nın Dedesi Osman Selahaddin Dede'ye müntesiptir.⁵⁷ 1285/1868'de kurulan Meclis-i Meşayih'in ilk başkanı olan Osman Selahaddin Dede, bu görevini 1297/1880'e kadar sürdürmüş, onun siyasilere kurduğu yakın ilişki, mevlevîhaneyi II. Abdülhamid döneminde özgürlük fikirlerinin tartışılabildiği başka merkezlerden biri haline getirmiştir.⁵⁸

Abdülbâki Baykara'nın babası Mehmed Celâleddin Efendi, 1277/1861'den itibaren babası Osman Selahaddin Efendi'ye vekâlet etmiş, Osman Selahaddin Dede'nin 18 Cemaziyelahir 1304 / 14 Mart 1887'de vefatından sonra da postnişin olmuştur. Mehmet Celâleddin Efendi'nin Mevlevîlik yanında Şazeliyye, Çeştiyye ve Kadiriye tarikatlarından da icazeti vardır. 16 sene vekâleten 21 sene de asaleten postnişinlik yapan Mehmet Celâleddin Dede 30 Rebaiülahir 1326 / 18 Mayıs 1908'de vefat etmiş, dergâhta babasının yanına defnedilmiştir. Cenazenin yıkanması esnasında hazır bulunanlar arasında Bahâriye Dergâhı şeyhi ve Celâleddin Efendi'nin eniştesi Hüseyin Fahreddin Dede ile Veled Çelebi de bulunmuş, müritleri arasında yer alan Ahmed Remzi Dede, Tahirül-Mevlevî gibi dönemin önemli isimleri tarafından birçok tarih düşürülmüştür.⁵⁹

Mevlevîhane, Osman Selahaddin Dede gibi Celâleddin Efendi'nin meşihati döneminde de sürekli kontrol altında tutulmuştur. Celâleddin Dede'nin, pederinin vefatı dolayısıyla düzenleyeceği mevlid kandilinde bile alınan sıkı tedbirler, Abdülbaki Efendi'nin düğününde birçok hafiyenin bulunması⁶⁰ söz konusu kontrolün boyutlarını göstermesi açısından önemlidir.⁶¹

⁵⁶ M. Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, s. 67; Küçük, *Mevlevîğin Son Yüzyılı*, s. 101.

⁵⁷ Abdülbaki Baykara'nın, Sultan Mehmed Reşad'ın vefatı (3 Temmuz 1918) sebebiyle kaleme aldığı mersiye, söz konusu iyi ilişkilerin Abdülbaki Dede döneminde de devam ettiğini göstermektedir. Bk. Mustafa Erdoğan, *Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Mevlevî Şeyhi Abdülbaki Baykara Dede: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Şiirleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2003, ss. 201-202. Yenikapı Mevlevîhanesi'nin diğer Mevlevîhanelere göre nüfuzu vardır. Samsun Mevlevîhanesi şeyhi Ali Enver Efendi'nin vefatıyla yerine Hüseyin Hasib Dede'nin atanması dolayısıyla Şeyhin hanımı, Samsun Mevlevîhanesi'nde çıkan yangın sonrası dergâhı kendi parasıyla yaptırdığını ve dergâh şeyhliğine küçük oğlu Yusuf Efendinin tayininin gerektiği iddia ederek Abdülbaki Efendi'nin yardım ve aracılığını istemesi söz konusu nüfuzun tezahürlerindedir. *KMMA*, 87/12, 87/19, 87/22.

⁵⁸ Osman Selahaddin Dede, Mithat Paşa'yı II. Abdülhamit'in şehzadeliği döneminde tanıştıran kişidir. Selahaddin Dede'nin siyasetçilerle bu yakın ilişkisi, Yenikapı Mevlevîhanesi'nin II. Abdülhamit tarafından kontrol altında tutulmasını beraberinde getirmiştir. M. Ziya, *age*, s. 182-185; Mustafa Kara, *Din ve Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990, ss. 304-306; Işın, "Yenikapı Mevlevîhanesi", *Dünden Bugüne İstanbul*, c. VII, s. 479.

⁵⁹ M. Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, ss. 175, 194, 215-217; Mazıoğlu, *Akşürek ve Şiirleri*, s. 244.

⁶⁰ M. Ziya, *age*, s. 202.

⁶¹ M. Ziya, *age*, s. 199-202, 204. Aslında XIX asrın sonlarına doğru II. Abdülhamid'in, devletin bütünlüğünü korumada tarikatlardan da istifade ettiği, genelde ayırım gözetmeksizin maddi yardımda bulunduğu, dolayısıyla tarikatların öneminin arttığı görülmektedir. Ancak yönetim açısından bakıldığında Mevlevîhanenin gözetim altında tutulmasının haklı gerekçeleri de vardır. Zira bu dönemde Avrupa'da

Celeleddin Dede'nin 1301/1884-1303/1886 yılları arasında Meclis-i Meşayih nazırlığı yapması, şeyh çocuklarının eğitilmesinin amaçlandığı Medresetü'l-Meşayih'in kurulması fikrini ortaya atması ve yetiştirdiği şahsiyetler, onun teşkilatçı ve aktif karakterinin tezahürü olsa gerektir. Döneminin ulema ve sufilerinin takdirini kazanan Celeleddin Efendi, tarikat usul ve adabını muhafazadaki gayreti dolayısıyla Mehmet Ziya'nın; "*Dervişliği lanbalilik, tarikat usul ve adabını kalenderlikten ibaret sayan derviş taslakları*" olarak nitelendirdiği kesim tarafından tarikatı Halidiliğe benzetmekle suçlanmıştır. Kaynaklarda bilhassa sohbetlerinin tesirine değinilmekte, dini konularda, edebiyatta, özelliklede tasavvuf ile musikideki ihtisasına vurgu yapılmaktadır. Yetiştirdiği talebeler arasında Rauf Yekta, Subhi Ezgi, A. Avni Konuk, H. Saadettin Arel, Tahirü'l-Mevlevî, Ahmet Remzi Akyürek gibi isimler bulunmaktadır.⁶²

Celeleddin Dede dönemindeki en üzücü hadiselerden birisi 14 Kasım 1906'da dergâhın geçirdiği yangın olup, Mevlevîlik ve tarihi bakımından önemli ve tek nüsha eserlerin de yer aldığı dergâh kütüphanesi tamamen yanmıştır.⁶³

Yetiştirilmesi

Abdülbâki Efendi'nin ilk hocası dört yaşında kendisinden ders gördüğü dedesi Osman Selahaddin Efendi'dir. Mevlevîhane civarındaki Kur'an kursunda altı yaşına kadar Kur'an-ı Kerim ve tecvid okumuş, sonrasında Daru't-tahsil isimli özel bir okula devam etmiş, 1314/1896'da Davudpaşa Rüştiyesi'ni bitirmiştir. Rüştiye'den sonra babasından *Mesnevi*, Demircili Ahmed Fuad Efendi'den sarf, nahiv ve mantık; Beyazıt Kütüphanesi'nde hafız-ı kütüb İsmail Efendi'den meâni, kelâm, akâid ve şifâ-i şerif; İsmail Efendi'den *Buhari-i Şerif*, Selanikli Mehmed Esad Dede Efendi (öl. 1319/1901)'den *Zevrâ* risalesi, Sütlüce Sa'dî Dergâhı şeyhi ve Meclis-i Meşâyih reisi Hasırzade Mehmed Elif Efendi'den *Mesnevi* ve tasavvuf okuyarak 1906'da *Mesnevi*'den icazet almıştır.⁶⁴ Bunun yanında haftalık olarak yapılan Mevlevî âyinleri, Mevlevîhaneyi ziyarete gelen dönemin önde gelen ilmiye, devlet erkanı, edip ve şairlerinin kendisinde önemli bir müktesebat oluşturduğu muhakkaktır.

Abdülbâki Efendi'nin Mevlevîlik yanında Hamzaviliğin son temsilcilerinden Seyyid Abdülkadir Belhi'nin oğlu Seyyid Ahmed Muhtar'a (öl. 1933) da intisabının olduğu hattâ bunun kendi delâletiyle gerçekleştiği Abdülbâki Gölpinarlı tarafından nakledilmektedir. Hamzavilerle ilişki, Osman Selahaddin Dede ve Mehmed Celeleddin Efendi döneminde de söz konusudur.⁶⁵

Yenikapı Mevlevîhanesi'ne Postnişin Oluşu

Abdülbâki Dede'nin Yenikapı Mevlevîhanesi'ndeki postnişinliği 1320/1903'e kadar uzanır. 1877'den itibaren rahatsızlığı artmaya başlayan Celeleddin Dede akciğer ve

yayımlanan Jön-Türk gazetelerinin İstanbul'da gizlice okunduğu yerlerden birisi Yenikapı Mevlevîhanesi'dir. Cezmi Eraslan, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, İstanbul 1992, ss. 217-221; Işın, "Yenikapı Mevlevîhanesi", *Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. VII, s. 480.

⁶² M. Ziya, *Yenikapı Mevlevîhanesi*, s. 196; Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, ss. 112-115; Olgun, *Çilehane Mektupları*, ss. 8-9; Ahmet Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, ss. 50-52; Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, s. 29-30.

⁶³ M. Ziya, age, ss. 195-196, 219.

⁶⁴ M. Ziya, age, ss. 221-222; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. I, s. 158.

⁶⁵ Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 309-310; Ekrem Işın, "Melamilik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. V, ss. 385-386.

gırtlak ve rahatsızlığı sebebiyle âyinleri icra edemeyecek konuma gelmiş, babası tarafından Konya'ya yapılan müracaat üzerine Abdülvahid Çelebi'den destar giyerek Mevlevihane'de 1903'den itibaren vekaleten İsm-i Celâl ve mukabeleye başlamıştır.⁶⁶

Celaleddin Dede'nin Rebiulahir 1326/ Mayıs 1908'de vefatı sonrası, Osmanlı Arşivleri'ndeki 15 Cemaziyelevvel 1326/15 Haziran 1908 tarihli: “*Dergâh-ı Mevlana Postnişini Abdülhalim'in münhal olan Yenikapı Mevlevihanesi Meşihatlığı'na tayin edilmesi için izin verilmesi*”⁶⁷ şeklindeki müracaatta göre Abdülhalim Çelebi, bu göreve talip olmuş, ancak bu talebin kabul görmemesi ve II. Meşrutiyetin ilanıyla Abdülbaki Baykara, “*pederinin vefatından yetmiş iki gün sonra, Temmuzun yirmi dördüncü pazartesi günü*”⁶⁸ postnişin olmuştur. Meşihatname Yenikapı Mevlevihanesi'nin semahanesinde geniş bir davetli grubunun huzurunda Bahariye Mevlevihanesi postnişini Hüseyin Fahreddin Dede tarafından okunmuş, Abdülbaki Efendi'nin hocası ve Meclis-i Meşayih Reisi Elif Efendi tarafından edilen dua ve fatihadan sonra Mübarek Bâd gülbanksi eski usûl üzere yapılmıştır.⁶⁹ Ahmet Remzi Dede'nin, şeyhinin vefatına ve Abdülbaki Dede'nin postnişin oluşuna dair düşürdüğü tarih şöyledir:

Semiyy-i mefhari sâdât ibn-i Şeyh Selâhaddin
Nümâyân idi zâtında Cenâb-ı Pîr'in ahlâkı
Yenikapı'da feth-i bâb-ı irşâd eyledi haylî
Olup dil-teşnegân-ı feyze âb-ı aşkdan sâkî
İdince tekye-i dârü's-selâm-ı vuslata rihlet
Fîrâkı eşk-bâr-ı mâtem etdi cümle uşşâkı
Fakat necl-i necîbi Hazret-i Bâkî Efendi'de
Bulurlar ba'd-ez-în talib olanlar feyz-i Hallâk'ı
Şu bir mısra'da Remzî münderic geldi iki târîh
Celâleddin Muhammed gitti ammâ sırrıdır Bâkî

1326⁷⁰

Abdülbaki Efendi, postnişinliğe tayininden sonra 1327/1909 Meclis-i Meşayih azalığına seçilmiş bu görevi 1336/1917'de azledilinceye kadar dokuz yıl sürmüştür.⁷¹

1906'daki yangında harap duruma gelen Mevlevihanenin yeniden inşası, şehzadeliği sırasında Selahaddin Dede'ye intisap eden Sultan Reşad'ın tahta çıkmasıyla gerçekleşmiştir. 1328/1910'da mimar Kemaleddin Bey'in başkanlığındaki heyet, inşaata başlamış ve yaklaşık bir yıl sonraki, açılış törenine Sultan V. Mehmet Reşad da katılmıştır.⁷²

⁶⁶ M. Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, ss. 195–196. Dergâha vekaleti öncesi yüzyılın başlarında evlenen Abdülbaki Efendi'nin, ilk eşi Şevkiye Hanım'dan Gavsî, Kerra ve Celal Baykara dünyaya gelmiştir. 1912'de ilk eşinden ayrılan Abdülbaki Efendi, aynı yıl Güzide Hanım'la evlenmiş ve bu evliliğinden Rüşûhi ve Nazife Gevher isminde iki çocuğu olmuştur. M. Ziya, *age*, s. 202; Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, ss. 54–55.

⁶⁷ BOA, Dosya No: 8, Gömlek No: 93, Fon Kodu: Y.PRK.MŞ

⁶⁸ Mehmet Ziya, Abdülhalim Çelebi'nin Abdülbaki Baykara'nın postnişinliğini geciktirmesinin sebebi olarak Yenikapı Mevlevihanesi'nin saray nezdindeki konumunu göstermekle birlikte (bk. aynı eser, s. 222), kanaatimizce esas sebep, İstanbul'a sık sık gelip giden, hatta Sultan Reşad döneminde bu davranışı yüzünden sarayın tepkisini çeken Abdülhalim Çelebi'nin (bk. Izbudak, *Hatıralarım*, ss. 51–52) Yenikapı Mevlevihanesi postnişinliği için kendisinin talepte bulunmasıdır.

⁶⁹ M. Ziya, *age*, ss. 195–196, 214.

⁷⁰ Ahmet Remzi, *Mir'at-ı Zeyni'l-Abidin*, Kastamonu 1329, ss. 38–39.

⁷¹ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. I, s. 158.

⁷² M. Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, ss. 225; Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İttiklerim*, TTK Yay., Ankara 1949, s. 137.

Savaş Yılları ve Gönüllü Mevlevî Alayı

Yenikapı Mevlevîhanesi, Mevlevîliğin İstanbul'daki en önemli kurumlarından biri olması yanında savaş yıllarında da ihtiyaca binaen Balkan ve Çanakkale savaşlarında hastane olarak kullanılmıştır.⁷³

Abdülbâki Dede, I. Dünya Savaşı'nın başladığı dönemlerde uzun süreli bir savaştan yeni çıkmış olması hasebiyle halkın içinde bulunduğu konumu Sultan Reşad'a iletmiş ve yeni bir savaşa girilmemesi hususunda telkinde bulunmuştur. Ancak padişah, ona: "*Oğlum, bu harbin iki neticesi vardır. Galibiyet ve mağlubiyet... Eğer galip gelirse bizim menfaatimizdir, milletin menfaatine mani olmak ise hıyanettir. Mağlup da olabiliriz. Fakat bu deliller (yani İttihatçılar) bir defa karar vermişler ve girmişler. Mani olmanın imkânı yok. Önerilerine geçerek mani olmaya çalışsam beni mahvederler. Bu ise büsbütün delilik olur*"⁷⁴ şeklinde karşılık vermiştir.

Abdülbâki Dede, orduya moral için teşkil olunan Mücahidin-i Mevlevîyye Alayı'na binbaşısı rütbesiyle katılmıştır. İstanbul'da yapılan merasimde Veled Çelebi'ye vekâlet ederek Mevlevî gülbangı okumuş ve alay sancağını Veled Çelebi'ye teslim etmek üzere Konya'ya doğru yola çıkmıştır. Başlarında sikkeleri ve dervişane kıyafetleriyle Konya'dan Ankara'ya gelen alay, hükümet meydanında bir merasim yapmış, sonrasında Şam'a hareket etmiştir.⁷⁵

Tahir Olgun, Saadetin Nüzhet Ergun'a gönderdiği mektubunda Bâki Dede'nin askerlik dönemiyle ilgili şu ifadeleri yer almaktadır: "*Bâki Efendi Mevlevî alayına binbaşısı tayin edilmişti. Bir gün askeri kıyafetiyle kendisini gördüm. Başında destarlı sikke, arkasında derviş hırkasının kolsuz denilebilecek bir pelerin, bacaklarında diz kapaklarını epeyce geçmiş çizmeler vardı. Sağ elinde bir kamçı bulunuyor, sol eliyle kayışı hamâyil olarak asılmış, eski redif yüzbaşılarının taktıkları gibi tahta kenlı bir kılıcı tutuyordu.*"⁷⁶

Abdülbâki Dede, alayla birlikte Şam'a gitmiş, hastalığı sebebiyle bir süre sonra geri dönmek zorunda kalmıştır. Abdülbâki Dede'ye çalışma ve gayretleri sebebiyle Harbiye Nezareti tarafından padişah adına takdir belgesi verilmiştir.

Tekkelerin Kapatılması

Postnişinliği 1925 yılına kadar süren Abdülbâki Dede, tekkelerin kapatılması sonrası diğer Mevlevî tekkelerde olduğu gibi burada da kayd-ı hayat şartıyla postnişinin ikametine izin verilmiştir. Ancak, vakıf gelirleri kesilen Abdülbâki Dede geçim sıkıntısı çekmiştir. Farklı yerlerde çalışan Bâki Dede, bir süre Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu üyeliğinde bulunmuş, İstanbul Türk Ocağı Müdürlüğü, Halk Fırkası'nda memurluk, Fuad Köprülü'nün delaletiyle Edebiyat Fakültesi Farsça hocalığı gibi görevlerde bulunmuştur. Darülfünun'un üniversite olmasından bir yıl sonra görevine son verilen

⁷³ Işın, "Yenikapı Mevlevîhanesi", *Dünden Bugüne İstanbul*, c. VII, s. 480.

⁷⁴ Erdoğan, *Abdülbâki Baykara*, s. 48. Bu dönemdeki savaşların beraberinde gelen ekonomik sıkıntılar, toplumun her kesiminde olduğu gibi tekkelerde de etkisini göstermiştir. I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde Abdülbâki Dede'nin yakın dostu Südü'l-Mevlevî bir hatırasını şöyle nakleder:

"*Harb-i umûmî'ye tesadüf eden Ramazanların birinde bir akşam iftarında bulunmuştuk. Üstad-ı fazıl Veled Çelebi Hazretleriyle şair-i belîğ Mehmet Akif Bey merhum da mevcut idiler. O bengâm-ı berlnâkete bütün ahâlinin giriştar olduğu fenkalade dik-i maîşet bi't-tabî' Mevlevîhane'de de hüküm fermâ olduğundan herkes gibi bulgur pilavı yeniyordu*". Suud Yavsi, "Enfâs-ı Bâki", *Abdülbâki Baykara*, s. 91-92

⁷⁵ Saadetin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, c. II, s. 729; Mahir İz, *Yılların İzî*, İrfan Yay., İstanbul 1975, s. 62.

⁷⁶ Ergun, *age*, c. II, s. 729.

Bâki Dede farklı kurumlara müracaatta bulunmuş olup son görev yeri Bakırköy Ermeni Lisesi Edebiyat öğretmenliğidir.⁷⁷

Tekkelerin kapanmasıyla birçok şeyh gibi toplum nezdindeki konumunu kaybedip maddi zorluklarla karşılaşan Abdülbâki Dede'nin, söz konusu değişimi anlattığı "Oldum" redifli bir şiiri vardır.⁷⁸ Ahmet Remzi Dede Abdülbâki Dede'nin vefatına düşürdüğü tarihte, onun yaşadığı fakr u zarurete dikkat çeker mahiyette:

Hâtura gelmezdi böyle nâz-perver şeyh-i pâk
İhtiyac-âlûde olsun hasbünallahu's-Samed⁷⁹

ifadelerine yer vermektedir.

Tekkelerin kapatılmasıyla semahanesi ve türbesi mühürlenene mevlevihanenin Şeyh dairesi, Cumhuriyet döneminde uzun süre öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır. 9 Eylül 1961'de hünkâr mahfilinin altında çıkan bir yangın sonucu semahane, şerbethane ve türbesi tamamıyla yanmıştır. Günümüzde Zeytinburnu ilçesi Merkez Efendi Mahallesi'nde bulunan Mevlevihanenin yeniden inşa edilmesi için alınan karar, bugüne kadar uygulanamamıştır.⁸⁰

Vefatı

Bakırköy Ermeni Lisesi'nde iki ay kadar görev yapan Abdülbâki Baykara 24 zilka'de 1353/28 Şubat 1935'de elli iki yaşında vefat etmiştir.⁸¹ Perşembe günü vefat eden Baykara'nın cenazesi ertesi gün tekkesine götürülmüş, cumartesi günü Merkez Efendi Camii'nde öğleyi müteakip kılınan cenaze namazı sonrası Mevlevihane'nin bitişiğindeki Hamuşân Mezarlığı'nda, Mevlevihanenin ilk postnişini Kemal Ahmed Dede (öl. 1009/1601)'nin yanına defnedilmiştir. Defnin ardından gazellerine nazire de yazmış olan yakın dostu Ahmet Remzi Dede, Mevlevî Gülbangi okumuş ve

Ced-be-ced şeyh-i celîl-i tekye-i bâb-ı cedîd

Râz-dân-ı "bişnev ez ney çün hikâyet mî-koned"⁸²

diye başlayan beş beyitlik bir tarih düşürmüştür. Mazıoğlu'nun hazırladığı divanda yer almayan bir diğer tarih ise

Celâleddin Efendi-zâde şeyh-i şâb iken el-hak

Verirdi neş'e eş'arı Neşâti'ye Mezâki'ye

mısrarlarıyla başlamaktadır. Dede'nin erken denebilecek yaşta vefatında, çileli bir yaşam sürmesinin de etkisi olsa gerektir.⁸³

⁷⁷ Ergun, *Türk Şairleri*, c. II, s. 728; Koçu, "Baykara", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. IV, s. 2278; İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. I, s. 158, c. IV, ss. 2243-2244.

⁷⁸ Abdülbaki Dede, tekkelerin kapatılmasını eleştiren "Oldum" redifli şiiri Atatürk'ün sofrasında okunmuş, ancak Atatürk bunu mesele yapmayarak gülüp geçmiştir. Erdoğan, *Abdülbâki Baykara*, s. 159; ayr. bk. Sayar s. 178.

⁷⁹ Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 267.

⁸⁰ Işın, "Yenikapı Mevlevihanesi", *Dünden Bugüne İstanbul*, c. VII, s. 480.

⁸¹ Ergun, *Türk Şairleri*, c. II, s. 728; Işın, agm, *Dünden Bugüne İstanbul*, c. VII, s. 480.

⁸² Ergun, *Türk Şairleri*, c. II, s. 728; Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, ss. 266-267.

⁸³ Rüşühi Baykara, babasının üniversiteden çıkartılmasında adını yazmak istemediği bir merhumun garaz ve kıskançlığına maruz kaldığını belirtmekte ve vefatının üniversiteden çıkartılmasından dolayı değil, alışmadığı bir hayatın doğurduğu hadiselerin bünyesinde yaptığı tahribattan kaynaklandığını belirtmektedir. Erdoğan, *Abdülbâki Baykara*, ss. 70-75; ayr. bk. Sayar, *Hasan Ali Yücel*, s. 199.

Kişiliği

Yenikapı Mevlevihanesi'nin dinî hükümlerine bağlılıktaki hassasiyeti dolayısıyla Halidilikle vasıflandırıldığı bir ortamda yetişmiş olması hasebiyle Abdülbâki Dede'nin de aynı hassasiyeti hayatında tatbik ettiği söylenebilir.⁸⁴ Aşağıdaki rubaisi de her halde bunun bir tezahürüdür.

Allah'a şükür ki müslümanım ben
Bir dîni bütün, sahib-i irfanım ben
Kur'an'a muhalif sözü almak gûşa
Ser-tâ-be-kadem bende-i Kur'an'ım ben⁸⁵

Abdülbâki Baykara'nın yakın dostu Gölpinarlı, onun vefatı üzerine kaleme aldığı yazısında nazik, hoş sohbet ve nüktedan yönüne vurgu yapması yanında bir çocuk safiyetine de sahip olduğunu belirtir. Edebî yönünü tahlil etmek için büyük bir kitap yazmak gerektiğini belirten Gölpinarlı, onun için; "*Bâkî, en büyük şair değilse bile en büyük şairlerdendir*" ifadesine yer verirken, Mehmed Ziya da yaratılıştan gelen bu kabiliyetine dikkat çekmektedir.⁸⁶ Kaleme aldığı manzum eserlerde klasik edebiyatın ağırlığı hissedilen Abdülbâki Dede, Erdoğan'ın ifadesiyle "*klasik şiir içinde açılmış yenilik ve yerlilik yolunda ilerlemeye çalışmıştır*".⁸⁷

Ahmet Remzi Dede, Abdülbâki Efendi'nin vefatı üzerine düşürdüğü tarihte geçen:

Şair-i mutlak edib-i nüktedân Bâkî Dede
Yüz çevirdi nâgehân dâr-ı fenâdan tâ ebed⁸⁸

ifadeleri de onun edebî ve nüktedan yönüne vurgu yapmaktadır.

Yine Remzi Dede'nin, gazellerine de nazirelerde bulunduğu kişiler arasında, yakın arkadaşı Bâkî Efendi de vardır.⁸⁹ Remzi Dede'nin,

Tâhir ü Bâkî'ye pey-revliktedir Remzi bekâ
Vakt olur derler cihânda nükte-gûhlar var idi

mısralarıyla biten manzumesi Tahirü'l-Mevlevî ve Abdülbaki Dede ile olan yakın ilişkisine işaret etmektedir.⁹⁰

Abdülbâki Baykara, Yenikapı Mevlevihanesi'nde Ali Nutkî Dede'den itibaren tutulmaya başlayıp bir gelenek halinde sonraki postnişinler tarafından da tarih düşülen ikinci *Defter-i Dervîşân'a* kendi döneminin dergâh ve Mevlevilik çerçevesindeki önemli olaylarını kaydetmiştir.⁹¹ *Tuhfetu's-sâimîn, Târîh-i Beyhâkî Tercümesi* gibi mensur eserleri de bulunan Dede'nin makaleleri *Mahfel* ve Darülfünun İlahiyat Fakültesi dergilerinde yayımlanmıştır.

Daha ziyade manzum tarzda yazan Abdülbâki Dede'nin tahmis, taştir, murabbâ, muhammes, müseddes, muaşşer, müstezâd, kıt'a, nazm ve rubaileri yanında Farsça na'tları, rubaileri ve yüze yakın gazeli olup, klasik edebiyat alanında varlık göstermiştir.

⁸⁴ M. Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, s. 196; Erdoğan, *age*, s. 106.

⁸⁵ *Enfâs-ı Bakî'den* naklen Erdoğan, *age*, s. 347.

⁸⁶ M. Ziya, *age*, s. 223; Ergun, *age*, c. II, s. 728.

⁸⁷ Abdülbaki Dede'nin edebî kişiliğiyle ilgili olarak bk. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Erliya*, c. V, ss. 213–214; Erdoğan, *age*, ss. 117–152.

⁸⁸ Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 266–267.

⁸⁹ Aynı eser, ss. 36–38, 186–187.

⁹⁰ Aynı eser, s. 213.

⁹¹ Gölpinarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, s. 254; Nuri Özcan, "Defter-i Dervîşân", *DİA*, c. IX, ss. 90–91.

Ebced hesabı ile manzum tarih düşürmede önde gelen isimlerdendir. Ebussuudzâde Mehmed Suud Yavsî (öl. 1948), Abdülbâki Baykara'nın bu şiirlerini toplamış, *Enfâs-ı Bâkî* adıyla Millet Kütüphanesi'ne hediye etmiştir.⁹²

Musîkî yönü de olan Abdülbâki Dede'nin, babası Celeleddin Dede gibi bazı manzumeleri bestelenmiştir.⁹³

Ahmet Remzi Akyürek

1289/1872'de Kayseri Mevlevîhanesi'nde doğan Ahmet Remzi Efendi, tekkelerin kapatılış tarihi olan 1925 yılına kadar yaklaşık yüz yıl postnişinlik yapmış bir aileye mensuptur. Dedesi, Mevlânâ Dergâhı postnişini Mehmet Said Hemdem Çelebi'nin müridi es-Seyyid Süleyman Turabî'dir. Kendisi, Konya Mevlânâ Dergâhı'nda yetişmiş, 1242/1826 yılında Kayseri Mevlevîhanesi'ne şeyh tayin edilmiştir. Dokuz yıla yakın bu vazifeye devam eden Süleyman Turabî 1251/1835'te Kayseri'de ölmüştür.⁹⁴ Mezarı Mevlâna'nın hocası Seyyid Burhaneddin türbesi içindedir.

Babasının vefatıyla yerine postnişin olan Seyyid Ahmet Remzi el-Mevlevî, 1274/1857'de Kayseri müftülüğüne de tayin edilmiş, otuz yıla yakın postnişinliği yanında bu görevini de sürdürerek 1282/1865'de vefat etmiştir.⁹⁵ Seyyid Ahmet Remzi el-Mevlevî'nin oğlu es-Seyyid Süleyman Ataullah Efendi, Ahmet Remzi Akyürek'in babasıdır. Kayseri Mevlevîhanesi'nde elli yıla yakın şeyhlik yapan Süleyman Ataullah Efendi, 1332/1913'de ölmüş babası ve dedesi gibi Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin türbesine defnolunmuştur. Ahmet Remzi Dede bu dönemde Halep Mevlevîhanesi postnişini olup kardeşi Hüsameddin Dede de babasının yerine Kayseri Mevlevîhanesi Postnişini olmuştur.⁹⁶

⁹² Bk. Ali Emiri, Manzum, nr. 533/1. Nuri Özcan, "Baykara, Abdülbâki", *DİA*, c. V, s. 247. Erdoğan, değişik dönemlerde yaşayan mutasavvıf ve şairlerden bahseden bazı nüshalara rastladığını belirtmekle birlikte, yazar adının bulunmaması yanında "*Abdülbaki Bey'in el yazısına benzeyen bir yazıyla yazılmış*" ifadelerin de söz konusu eserin ona aidiyetini şüpheli kılmaktadır. Müellif, yine yazarının adı bulunmayan, ancak Abdülbaki Dede'nin el yazısıyla yazılmış *Hüsn ü Aşk* adıyla tam bitmemiş manzum bir tiyatrodan bahsetmektedir. Abdülbaki Dede'nin çeşitli dergilerde yayımlanmış makale ve yazıları için bk. Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, ss. 120, 186-187; 190-193

⁹³ Bk. Sadedin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, c. II, ss. 688-689; Ömer Tuğrul İnançer, "Mevlevî müzikisi ve Semâ", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, c. V, s. 421.

⁹⁴ Ahmet Remzi, *Menkabe-i Şeyh Süleyman el-Mevlevî*, (Bergüzar içinde), Kastamonu 1329, s. 23; Abdullah Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede (Akyürek)", *Türk Yurdu*, c. IV, sayı XII, Aralık 1965, s. 17; Ziver Tezeren, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erciyes Dergisi*, s. 6; Abdulkadir Zamantılı, "Yine Remzi Dede", *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68, s. 21; Emir Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, Kayseri 1988, s. 77; Komisyon, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yayınları, İstanbul 1992, c. I, s. 82; Hasibe Mazioğlu, "Ahmet Remzi Akyürek", *DİA*, c. II, ss. 304-305.

⁹⁵ Ali Rıza Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede (Akyürek)", *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68, s. 24; Kadir Özdamarlar, "Ahmet Remzi Akyürek Üzerine Notlar", *Erciyes Dergisi*, s. 35.

⁹⁶ Remzi Efendi, babasının vefatına şu tarihi düşürmüştür:

Sinni altmışdı gidip han-gâh-ı ukbâya
Çıktı firkatle benim arşa sütûn-ı âhim
Cevher-i eşk ile Remzi yazayım tarihini
Âh gitti pederim şeyhim Ata'ullahım

1331/1913

Hasibe Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matb., Ankara 1987, s. 25-27.

Yetiřmesi

Tekkede, Mevlevî terbiyesiyle büyüyen Ahmet Remzi Dede, ilk eğitimini babası Ataullah Efendi'den almış ve küçük yaşlardan itibaren edebiyat, Farsça ve güzel sanatlar alanında eğitim görmüştür.⁹⁷ Sıbyan mektebini ve rüştiyeyi bitirdikten sonra yine babasından, eniştesi Göncüzâde Nuh Efendi'den, Mürîtzâde Ali Efendi'den özel dersler almıştır. Şair Sami'den Câmî'nin *Arûz-ı Fârisî'si* ile *Arûz-ı Endülüsi'sini* okumuş, yine bu zat ve Hisarcıklızâde Salim Efendi, Ahmet Remzi Efendi'nin yazdığı ilk şiirleri tashih ederek ondaki şiir yeteneğinin gelişmesine yardımcı olmuşlardır.⁹⁸ Ahmet Remzi Dede, geç sayılabilecek bir dönemde medreseye başvurduğu için yaşını küçültmek durumunda kalmakla birlikte, kendi döneminde Türkçe'yi en iyi bilenler arasında sayılmaktadır.⁹⁹

İstanbul Yolculuğu

1310/1892'de İstanbul'a giden Ahmet Remzi Efendi, bu dönemde Yenikapı Mevlevihanesi'nde kalmış, her ne kadar babasından sikke giymiş ise de Abdülbaki Baykara'nın babası Celaleddin Efendi tarafından da kendisine tekbir ile sikke giydirilmiştir.¹⁰⁰ Ahmet Remzi Dede'nin bu İstanbul macerası Abdülbaki Baykara ve Veled Çelebi ile yakın ilişkisinin de temelini oluşturmuştur.

İstanbul'da kaldığı bir yıl içerisinde Divan-ı Muhasebatta mülâzım olarak görev yapan Remzi Dede, Fuzûlî'nin:

Fuzûlî ayb kılma yüz çevirsem ehl-i âlemden

Neden kim her kime yüz tuttum andan yüz belâ gördüm

gazeline mutarraf bir tahmis yapmıştır. O dönemde "Matbuat-ı Dahiliyye"de çalışan ve İstanbul'da neşrolunan Arapça-Farsça gazeteleri teftiş eden Veled Çelebi'nin delâletiyle bu tahmis, ilk defa "*Hażîne-i Fünûn*"da yayımlanmıştır.¹⁰¹

Yaklaşık bir yıl İstanbul'da kalan Ahmet Remzi Efendi tekrar Kayseri'ye dönmüştür.¹⁰² Kayseri mutasarrıfı Nâzım Paşa'nın delâletiyle "Kayseri İdâdîsi Ahlâk ve Ulum-ı Diniyye" öğretmenliğine tayin olunmuş, bir yandan da Kayseri medreselerinde okuyan istekli talebelere, Mevlevihanedede sabahları "*Kavâid-i Fârisî, Pend-i Attâr, Güllistan, Bostan, Arûz-ı Câmî ve Mesnevî-i Şerif*" okutmuştur.¹⁰³

Ahmet Remzi Dede, Feyzioğlu ailesinden Esmâ Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten Zehra, Lütfiye, Lebibe isminde üç kızı olmuştur.¹⁰⁴

⁹⁷ Muhsin İlyas Subaşı, *Kayseri'nin Manevî Mimarları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 260.

⁹⁸ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Zafer Matbaası, İstanbul 1980, c. I, s. 208; Mazıoğlu, "Ahmet Remzi Akyürek", *DİA*, c. II, ss. 304-305; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. I, s. 99.

⁹⁹ Ergun, *Türk Şairleri*, c. I, s. 326. Tahirü'l-Mevlevî'nin 30 Ağustos 1896'da yazdığı mektupta geçen: "*Sakallı olsa da semî küçüktür şehadetıyla velâdetinin doksanüç olmasına karar verilerek medreseye kaydedilmişsin*" ifadesini kullanmaktadır. Olgun, *Çelebî Mektupları*, s.11.

¹⁰⁰ Tezeren, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erciyes*, s. 7; Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 3.

¹⁰¹ Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. IV, S 12, s. 17; Ergun, *age*, c. I, s. 326.

¹⁰² Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erciyes*, s. 24; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77.

¹⁰³ Koçer, *Kayseri Uleması*, s. 95. Hüseyin Vassaf'ın, Ahmed Remzi Efendi'nin bu dönem içerisinde ders vermesiyle alakalı kaleme aldığı beyitleri için bkz. Kasap, *Hüseyin Vassaf ve Divanı*, s. 232.

¹⁰⁴ Lebibe Gürzümar'dan naklen Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, s. 44; Lütfiye Cingilli, "Babam Ahmet Remzi Akyürek", *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68, s. 26.

Görev Yerleri

Yaklaşık on beş yıl eğitimcilğe devam eden Ahmet Remzi Dede, II. meşrutiyetin ilânından sonra izinli olduğu sürede ziyaret maksadı ile Konya'ya gitmiştir. Konya'da iken gerek davranışlarıyla ve gerekse ilmî seviyesiyle Abdülhalim Çelebi'nin dikkatini çeken Remzi Dede, Çelebi'nin, "burada kalınız" talebi üzerine, Kayseri'deki görevinden istifa ederek Konya'ya yerleşmiştir.¹⁰⁵

Ahmet Remzi Efendi, Konya'da bir yıl kaldıktan sonra, Mevlevîliğin önemli merkezlerinden biri olan¹⁰⁶ Kütahya Erguniye Mevlevîhanesi'ne gönderilmiş, Ramazana tekabül eden günlerde ikindiden sonra da *Mesnevî-i Şerif* okutmuştur.¹⁰⁷

Kütahya'da dokuz ay kaldıktan sonra Abdülhalim Çelebi'den aldığı çağrıyla İstanbul'a giden Ahmet Remzi Dede, 1 Mayıs 1326/ 14 Mayıs 1910 tarihinde Kastamonu Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin olunmuştur.¹⁰⁸

Abdülhalim Çelebi, bu iradeden yaklaşık bir ay sonra görevinden azledilmiş, yerine Ahmet Remzi Efendi'yle münasebetleri 1892'ye kadar uzanan Veled Çelebi, Konya Mevlana Dergâhı postnişini olmuştur (28 Cemaziyelevvel 1328/7 Haziran 1910).¹⁰⁹ Onun tarikat içindeki etkinlik ve öneminin bundan sonra daha da arttığı söylenebilir. Remzi Dede'nin Halep, Urfa, Kilis, Şam, Antep, Maraş, Antakya, Trablusşam, Kudüs, Hama, Humus ve Lazkiye Mevlevîhaneleri'nin tahkikatı ile görevlendirilip yazdığı raporlar doğrultusunda hareket edilmesi (12 Ağustos 1327/25 Ağustos 1911–25 Kânunuevvel 1327 / 12 Ocak 1912 tarihleri arası),¹¹⁰ Samsun Mevlevîhanesi postnişinliğine atanacak şahısla ilgili görüşüne başvurulması¹¹¹ ve sonrasında Halep Mevlevîhanesi¹¹² gibi Mevlevîliğin önemli merkezlerinden birine atanması, bu tespiti destekleyer mahiyettedir.

Tahkikat sonrası Kastamonu'ya dönen Ahmet Remzi Efendi, burada bulunduğu süre içinde Mevlevîhane'nin borçlarını ödeyip gerekli onarımlarını yaptırmış, yaklaşık

¹⁰⁵ Tezeren, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erişes*, s. 7; Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erişes*, s. 24; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77.

¹⁰⁶ Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, ss. 333-334.

¹⁰⁷ Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. 4, S 12, s. 17; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. I, s. 99.

¹⁰⁸ KMMA, 49/15.

¹⁰⁹ BOA Dosya No:108/-1, Gömlek no: 10; Fon Kodu: DH.MUİ.

¹¹⁰ KMMA, 47/21, 49/15, 51/10; Sezai Küçük, "Halep Mevlevîhanesi", *İLAM Araştırma Dergisi*, c. III, sayı 2, Temmuz Aralık 1998, s. 88.

¹¹¹ Samsun Mevlevîhanesi'nde Hasib Dede sonrası, Merhum Şeyhin biraderi Yusuf Efendi'nin layıkıyla yetişinceye kadar yerine vekaleten Sernay-i Emin Dede'nin tayini düşünülmüş, bu hususta Kastamonu Şeyhi Ahmet Remzi Dede'den görüş istenmiş ve 13 Eylül 1329/ 26 Eylül 1913 tarihinde Konya 'ya bir yazı yazan Remzi Dede, Samsun Mevlevîhanesi'ne tayin edilmesi düşünülen Emin Dede ile ilgili hüsnü niyetlerini Çelebi Efendi'ye iletmiştir. KMMA, 74/15.

¹¹² Arap dünyasında Osmanlı kültürünü temsil eden önemli üerkezlerden biri kabul edilen Halep Mevlevîhanesi, Divâne Mehmet Çelebi zamanında açılmış olup, Konya'dan sonraki âsitâneler içinde birinci derecede Afyonkarahisar, ikinci derecede de Manisa ve Halep dergâhları gelmektedir. Genelde yetişme dönemindeki çelebilerin yollandığı Mevlevîhane, şehrin güzel yerlerinden birine kurulmuş olması yanında, zengin vakıflara da sahiptir. İlk şeyhi Fakrî Ahmet Dede (öl. 937/1530) olup, Ahmet Remzi Efendi'den sonra Sa'deddin Çelebi postnişin olmuştur. Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, ss. 334-335; Klaus Kreiser, "Evliya Çelebi ve Başka Kaynaklara Göre Arap Âleminin Doğusundaki Büyük Şehirlerde Mevlevîhaneler", *Osmanlı Araştırmaları*, çev. Semih Tezcan, İstanbul 1994, c. XIV, ss. 106; Küçük, agm, *İLAM Araştırma Dergisi*, c. III, sayı 2, ss. 74-75.

bir yıl sonra da daha önce teftiş ettiği Halep Mevlevîhanesi Postnişinliği'ne tayin olunmuştur (h. 6 Safer 1332/ 4 Ocak 1914).¹¹³ Remzi Dede, Halep Mevlevîhanesi'ndeki imar faaliyetleri yanında, mukabele ve ayinlerle de halkın ilgisini çekmiş olup toplantılara katılanlar arasında çok sayıda Ermeni ve Musevî de vardır.¹¹⁴

Gönüllü Mevlevî Alayı

Ahmet Remzi Dede Halep Mevlevîhanesi postnişini iken, Gönüllü Mevlevîyye Alayı'na tekke'deki bir çok derviş de katılmış¹¹⁵ pek az kişinin kaldığı tekkenin cami ve semahanesi ordunun erzak ve mühimmat deposu olarak kullanılmıştır.¹¹⁶ Ahmet Remzi Dede, ve diğer kardeşi Kayseri Mevlevîhanesi postnişini Hüsameddin Efendi Gönüllü Mevlevî Taburu'nda görev yaparken erkek kardeşlerinden Huldî Efendi, Çanakkale Savaşı'nda şehid düşmüştür.¹¹⁷

Medine'ye de giden Ahmet Remzi Dede, Şam Ümeyye Camii'nde *Mesnevi* okutmuştur.¹¹⁸ Remzi Dede, Mevlevî Taburu'nun teşkiliyle ilgili halkın ve askerinin maneviyatını artırıcı tarzda yazdığı manzumeler yanında¹¹⁹ Şam'da bulunduğu süre zarfında, içinde bulunduğu ruh halini ve sıkıntılarını yansıtan aşağıdaki şiiri de dikkat çekicidir.

Çoluk çocuk böyle gurbet ellerde
Perişan kaldılar yetmez mi yâ Rab
Şöhret ü şanımız gezer illerde
İnsanın gücüne gitmez mi yâ Rab

Halep, Şam, Kayseri olduk perişan
Her birimiz bir yerde ağlaşır her an
Hulâsa yok mudur acaba imkân
Çektiğimiz mihnet yetmez mi yâ Rab

Her şeyde bilirim hikmetin vardır
Ne çare insanız gönümüz dardır
Pirimiz büyüktür Molla Hünkâr'dır
Bize bir gün imdad etmez mi ya Rab¹²⁰

Savaş sonrası Halep'e gelen Ahmet Remzi Dede, Halep'in de işgali üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kalmış,¹²¹ Gönüllü Mevlevî Alayı'ndaki üstün gayreti

¹¹³ BOA, Dosya No: 1, Gömlek No: 40, Fon Kodu: DH.KMS; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. I, s. 99; Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. IV, sayı 12, s. 17; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77; Subaşı, *Kayseri'nin Manevî Mimarları*, s. 260.

¹¹⁴ Tezeren, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erişes*, ss. 7-8.

¹¹⁵ Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77; Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2002., s. 166.

¹¹⁶ Küçük, *XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler*, s. 244.

¹¹⁷ Süheyl Ünver, "Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhaneleri ve Son Şeyhleri", *Mevlana Güldestesi*, Turizm Derneği, Konya 1964, s. 35; Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, s. 44.

¹¹⁸ Koçer, *Kayseri Şairleri*, s. 70; Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erişes*, 25.

¹¹⁹ Ahmet Remzi, *Ceride-i Sufiyye*, 11 Şubat 1330/24 Şubat 1915, sayı 108, s. 145.

¹²⁰ Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 311.

¹²¹ Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erişes*, s. 25; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77.

dolayısıyla kendisine harp madalyası berati ve nişanı verilmiştir.¹²²

Üsküdar Mevlevihanesi Postnişinliği

İstanbul'a dönüşü sonrası mebusluk teklifinde bulunulan Ahmet Remzi Efendi, yetiştirme tarzının bu göreve elverişli olmadığını belirterek bu vazifeyi kabul etmemiştir.¹²³ Bir süre sonra İstanbul'da zaviye niteliğindeki tek Mevlevihane olan Üsküdar Mevlevihanesi şeyhliğine tayin edilen Remzi Dede (1338/1922),¹²⁴ oturulamayacak kadar harap durumdaki Mevlevihaneyi daha önce gittiği yerlerde olduğu gibi onartmış, şeyh odasının üstüne bir kat daha yaptırmış, hücreleri temizlettirip bahçeyi düzenlemiştir.¹²⁵

Kendisi de Yenikapı Mevlevihanesi'nde yetişen ve Remzi Dede'nin yakın arkadaşı olan Tahirül-Mevlevî, Remzi Dede'nin Üsküdar Mevlevihanesi şeyhliğine tayiniyle ilgili olarak şu tarihi düşmüştür:

Üsküdar'ın Mevlevî Dergâhı aldı feyz-i nev'
Çünkü oldu hâdim-i irşâdı bir zi-iktidâr
Çıktı bir gülbang ile târihi nây-i sinede
Remzî-i sâhib-kemâlât oldu şeyh-i Üsküdar

1338/1922¹²⁶

Remzi Dede, Üsküdar Mevlevihanesi postnişinliği süresince semâhânedede on beş günde bir âyın düzenlemiş, Ayazma Sultan Mustafa ve Bayezid camilerinde *Mesnevî-i Şerif* okutmuştur. Medresetü'l-İrşâd'da tasavvuf hocalığı yanında Meclis-i Meşayih'da âzâlık görevinde de bulunmuştur.¹²⁷

Ahmed Remzi Dede Üsküdar Mevlevihanesi'ne şeyh tayini üzerine yakın ilişkide bulunduğu Abdülbaki Baykara'nın düşürdüğü tarih güzel bir hatla yazılarak şeyh odasına asılmıştır.¹²⁸

Tekke ve Zâviyelerin Kapatılması

30 Kasım 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla postnişinliği sona eren Ahmet Remzi Dede, Üsküdar Selimağa Kütüphanesi memurluğuna tayin edilmiş, kayd-ı hayat şartıyla Mevlevihane ikametene izin verilmiştir. Burada yoğun bir çalışma sürecine giren Remzi Dede, kitapların tanzim ve tasnifiyle uğraşmış, ilgisini çeken bazı Arapça ve Farsça eserleri tercüme ederek fihristler düzenlemiştir. Bu dönemde halkla irtibatını da tamamen koparmamış, Cuma günleri Üsküdar Mihrimah Camii'nde hutbeye

¹²² Tezeren, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erişes*, s. 8.

¹²³ Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 5.

¹²⁴ Satoglu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. 4, S 12, s. 17; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. I, s. 99.

¹²⁵ Tezeren, agm, *Erişes*, s. 8; Mazioğlu, *age*, s. 311. Galata, Yenikapı, Beşiktaş, Bahariye ve Kasımpaşa Mevlevihaneleri âsitane niteliğinde olup, İstanbul'da en son kurulan Üsküdar Mevlevihanesi, mutfağı olmaması hasebiyle zaviye niteliğindedir ve seyyahların konaklaması için tasarlanmıştır. Zemin katın türbeye, üst katın semahane tahsis edilmesi dolayısıyla farklı bir mimariye sahiptir. Anadolu Türk mimarisindeki kümbetten ve sekizgen planlı semahanesiyle Kubbetü's-Sahra'dan etkilendiği düşünülebilir. Baha Tanman, "İstanbul Mevlevihaneleri", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1994, c. XIV, ss. 179-182; Ekrem Işın, "Mevlevîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı - Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, c. V, ss. 428-429.

¹²⁶ Mazioğlu, *age*, s. 19

¹²⁷ Mazioğlu, *age*, s. 6; Subaşı, *Kayseri'nin Manerî Mimarları*, s. 261.

¹²⁸ Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, ss. 5-6; Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, s. 122.

çıkmiştir.¹²⁹

Selimağa Kütüphanesi'ndeki idareciliği sırasında Ahmet Remzi Efendi'yle istişare edip kendisinden etkilenen kişiler arasında Lous Massignon, Feridun Nafiz Uzluk, Sadettin Nüzhet, Ziver Tezeren, M. Kadir Keçeoğlu (Yaman Dede), Hakkı Süha Sezgin, A. Nihat Asya, Nihat Çetin gibi isimler sayılabilir.¹³⁰

Selimağa Kütüphanesi'ndeki oniki yıllık çalışması sonrası, yaşının da ilerlemiş olması hasebiyle 1937'de görevinden istifa eden Ahmet Remzi Dede,¹³¹ Ankara'ya kızlarının yanına gelmişlerdir.¹³²

Mevlevî kültürünün hakim olduğu bir aile ortamında yetişen zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Remzi Dede'den Ankara Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavirlik yapması ricasında bulunmuş, Remzi Dede de bu teklifi kabul etmiştir.¹³³

Vefatı

Ömrünün sonlarına doğru, geçirmiş olduğu zatürreden hayli yorgun düşüp memleketi Kayseri'ye giden Remzi Dede 20 Kasım 1944'te vefat etmiştir. Mezarı, dedesinin babası, dedesi ve babasının medfun bulunduğu Mevlânâ'nın hocası Seyyid Burhaneddin Tirmizî Türbesi'ndedir.¹³⁴ Merkadinin kitabesinde şunlar yazılıdır:

Vâris-i feyz-i cenâb-ı pîr Remzî bundadır
Tâc-ı nakş-âra-yı erbâb-ı fazîlet bundadır
Şeyh-i kâmil merd-i fâzıl ârif-i âgâh dil
Nusha-i mecmua-i ders-i hakikat bundadır
Emr-i Hakk'la rûh-ı pâk-i adni kıldı âşiyân
Fatîha-hân ol gel ey dervîş himmet bundadır
Sâlikânı haşre dek olsun İlahî müstefiz
Feyz-i rûhâniyyetinden kim saâdet bundadır
Medfen-i pâkin ziyaret eylesün erbâb-ı dil
Gevher-i gencine-i nûr-ı hidâyet bundadır.¹³⁵

Ahmet Remzi Akyürek'den istifade edenler arasında yakın dostu Abdülbaki Baykara'nın en küçük oğlu Rüşühi Baykara da bulunmaktadır. Rüşühi Baykara, Remzi Dede'nin vefatı üzerine “Şeyhim Efendim Ahmed Remzi efendi Hazretlerinin alem-i Bekâya Rihletleri münasebetiyle nâil-i kadim'e fakirin Naziresi” başlığıyla manzumesi bulunmaktadır.¹³⁶

Kişiliği

Ahmet Remzi Dede'nin karakterinin şekillenmesindeki en önemli amillerden birisi, şüphesiz içinde yetiştiği Mevlevî kültürüdür. Bu manevi hava, kişiliğine olduğu gibi

¹²⁹ Karabulut, “Mevlevî Ahmet Remzi Dede”, *Erişyes*, s. 25; Özdamarlar, “Akyürek Üzerine Notlar”, *Erişyes*, s. 35; Kalkan, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, s. 77.

¹³⁰ Haksever, *Ahmet Remzî Akyürek*, ss. 75-91.

¹³¹ Satoğlu, “Mevlevî Ahmet Remzi Dede”, *Türk Yurdu*, c. IV, sayı 12, s. 17; Ergun, *Türk Şairleri*, c. I, s. 326; Komisyon, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. I, s. 99.

¹³² Mazioğlu, *age*, s. 7.

¹³³ Tezeren, “Üstad Ahmet Remzi Akyürek”, *Erişyes*, s. 10; Hasan Âli Yücel, *Geçtiğim Günlerden*, İletişim Yay., İstanbul 1990, ss. 47-49, 137-139; Kara, *Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, s. 166.

¹³⁴ Tezeren, “Üstad Ahmet Remzi Akyürek”, *Erişyes*, s. 11; Karabulut, “Mevlevî Ahmet Remzi Dede”, *Erişyes*, s. 25; Satoğlu, *Kayseri Şairleri*, s. 70; Koçer, *Kayseri Uleması*, s. 97.

¹³⁵ Haksever, *Ahmet Remzî Akyürek*, ss. 66-67.

¹³⁶ Bk. Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, ss. 59-60.

şürlerine de büyük ölçüde yansımıştır.¹³⁷

Akrabalık bağları da olan bilim ve siyaset adamı Turhan Feyzioğlu (öl. 1988), Dede'yle ilgili olarak: “*Ahmet Remzi Akyürek (1872/1944), fazileti, üstün ablâkı, tevâzuu, ilmi, zekâsı ve yardımseverliği ile gönülleri fethetmiş seçkin bir Türk bilgini ve şairidir. Ahmet Remzi Akyürek yalnız eserleri ile değil, olağanüstü kişiliği ile de her çevrede büyük saygı toplamıştı*”¹³⁸ derken, Dede'nin muhiplerinden gazeteci yazar Rasim Deniz şu ifadelere yer vermektedir:

*“Ahmet Remzi Akyürek, bencil değildir; güzel ablâkı ve davranışlarıyla çevresine örnek olan, yardım duygusu her bakımdan üstün bir kişiliğe sahiptir. O, Tanrı'ya olan yakarışlarını, gerçek bir Müslüman'a yakışacak şekilde sadece kendisi için yapmaz. O, zamanının boş yere barınmasını, her ânının Tanrı sevgisiyle geçmesini, bilgisinin artmasını, imanının ve dininin saklanması isterken; bîşanının (akrabalarının), yârânının (dostlarının), cîranının (komşularının) düşmanları yanında alçalmamasını, Tanrı'nın gazabına uğramamasını dilemekte; akranlarını, din kardeşlerini mutlu görmeye sevineceğini bildirmekte ve bunları yakarış hâlinde sunmaktadır.”*¹³⁹

Remzi Dede'nin, yaşadığı misyonun korunması uğrunda çok dikkatli ve duyarlı bir kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. Halep'te orduda görevli iken, Çelebi Efendi'nin kendilerini ziyarete gelen paşanın eteğini öpmesinden rahatsız olur ve “*Mevlânâ'nın soyundan gelen birisinin böyle eğilmesi, etek öpmesi bize yakışmaz. Dervişin selâmı yalnızca başıyla olur*” diyerek tepkisini dile getirir.¹⁴⁰

Ahmet Remzi Dede, edebî kişiliği açısından gazelini tahmis ettiği su kasidesi yazarı Fuzûlî'ye benzetilmektedir.¹⁴¹ Remzi Dede'nin satranç, musammat ve lugazlarla noktasız veya elifsiz harflerden meydana gelen nazımlar kaleme alması ve bu gibi nazım şekilleriyle yazmanın büyük ustalık gerektirmesi, onun şürdeki hâkimiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Remzi Dede'nin Veled Çelebi ile ilişkileri Mevlevilik yanında matbuat alanında da devam etmiştir. Ahmet Remzi Dede Sultan Vele'd'in *Tuhfetu's-sâimîn* başlıklı oruç hakkındaki Farsça 30 beyitli kasidesinin şerh etmiş, Veled Çelebi ve Kayseri İdadisi müdürü Mehmet Memduh'un takrizlerini de ihtiva eden eser 1316/1898'de İstanbul'da basılmıştır.

Veled Çelebi, Ahmet Remzi Dede'nin *Mevlana'nın Yedi Öğüdü* başlıklı çalışması ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir:

*“Bu eserlerin tasbihinde asrımızın vücuduyla iftihar ettiği alimlerden Üstat Ahmet Remi Akyürek bîmnet buyurmaktadır. Müşarîniylebin Türk, Arap, Fars dîl ve edebiyatındaki iktidarı memleketimizçe ve fakirce müsellemler olduğundan kitapların tab'ındaki vüsûka kıymetli bir delildir. Kitapları forma hâlinde iken muntazaman okudum. Tasbihleri el-bak muvafıktır. Himmeleri meşkûr, kendileri me'cûr olsun. Ankara 18. V. 1937”*¹⁴²

¹³⁷ Mazioğlu, *Akyürek ve Şürleri*, s. X.

¹³⁸ Mazioğlu, *Akyürek ve Şürleri*, s.12.

¹³⁹ Rasim Deniz, “Divan-ı Remzi Dede”, *Erişyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68, s. 13.

¹⁴⁰ Subaşı, *Kayseri'nin Manerî Mimarları*, s. 261.

¹⁴¹ Tezeren, “Üstad Ahmet Remzi Akyürek”, *Erişyes*, s. 14.

¹⁴² Veled Çelebi, “Mevlana'nın Eserleri” (Önsöz), *Mevlana'nın Yedi Öğüdü*, Bozkurt Matb, İstanbul 1937, s. IX.

Ahmet Remzi Dede, şiirlerinin çoğunu divan edebiyatı tarzında yazmış olmakla beraber halk şiirimizin zevkine de sahiptir. Hece vezniyle Yunus Emre gibi İlahî aşkın neş'esiyle kaleme alınmış şiirleri, saz şairlerimiz tarzında koşmaları, destanları vardır.¹⁴³

Gerek Arap, gerek Fars, gerekse Türk edebiyatına son derece vâkıf olan Ahmet Remzi Efendi divan edebiyatı nazım şekillerinin hemen hepsinde manzumeler yazmış,¹⁴⁴ Dede'nin şiirleri Hasibe Mazıoğlu tarafından bir araya getirilmiştir.

Meşrutiyetten Tekkelerin Kapatılışına Kadarki Süreçte Veled Çelebi, Abdülbaki Efendi ve Ahmet Remzi Dede

Osmanlı'nın son döneminde tasavvuf, edebiyat ve siyaset alâhında önemli isimler olarak yer alan Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara ve Ahmet Remzi Dede'nin birbirleriyle münasebetleri, Ahmet Remzi Dede'nin İstanbul'a geliş tarihi olan 1892 yılına kadar götürülebilir. Veled Çelebi İstanbul'a geliş tarihi olan 1889'dan beri Bahariye Mevlevihanesi'ndeyken, Ahmet Remzi Dede Yenikapı Mevlevihanesi'ne yerleşmiştir. Bu dönemde birbirleriyle münasebetlerinin başladığının en önemli delillerinden biri, Ahmet Remzi Dede'nin, Fuzûlî'nin gazeline yazdığı tahminsin Veled Çelebi'nin delâletiyle "*Haşîne-i Fünûn*"da yayımlanmasıdır.¹⁴⁵

Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara ve Ahmet Remzi Dede'nin II. Meşrutiyet'in ilanına kadarki evrede ortak hareket etme durumlarının olmadığı görülmektedir. Bunda, dönemin siyasi gelişmeleri dolayısıyla genelde Mevlevîliğin, özeldense Yenikapı Mevlevihanesi'nin II. Abdülhamid yönetimi tarafından sürekli gözetim altında tutulmasının ve tarikatın etkinliğinin dolaylı da olsa sınırlandırılmasının önemli rolü vardır.

II. Meşrutiyet ve Sonrası

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği dönem, her üç postnişin açısından da önemli hadiselerin meydana geldiği bir dönüm noktası niteliğindedir. Veled Çelebi Galata Mevlevihanesi'ne vekâleten atanmış; Abdülbaki Dede, Yenikapı Mevlevihanesi postnişinliğine tayin olunup Meclis-i Meşayih âzâlığına seçilmiş, Ahmet Remzi Efendi ise Kayseri'den Konya'ya geçerek buradaki Çelebilerin eğitimini üstlenmiş, bir süre sonra da Kütahya Mevlevihanesi'ne vekâleten postnişin olmuştur.

Kütahya'dan sonra Kastamonu Mevlevihanesi postnişinliğine getirilen Ahmet Remzi Dede'nin tarikat içindeki etkinliğinin bu evrede daha da arttığı gözlenmektedir. H. 1328 / m. 1910'da Konya Mevlana Dergâhı postnişini olan Veled Çelebi, Ahmet Remzi Dede'yi Ağustos 1327/1910'da Urfa'dan Kudüs'e kadarki yaklaşık on mevlevihanenin teftişiyle görevlendirmiştir.¹⁴⁶ Veled Çelebi'nin Ahmet Remzi Efendi'nin görüşüne başvurması sadece bununla sınırlı olmayıp Samsun

¹⁴³ Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. IV, sayı 12, s. 17; Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erişes*, s. 25; Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. IX. Ahmet Remzi Dede'nin eserlerinin mahiyeti hakkında bk. Haksever, *Ahmet Remzi Akyürek*, ss. 92-98

¹⁴³ Mazıoğlu, *age*, s. X.

¹⁴⁴ Satoğlu, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Türk Yurdu*, c. IV, sayı 12, s. 17; Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. IX; Karabulut, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede", *Erişes*, s. 25.

¹⁴⁵ Satoğlu, *agm*, *Türk Yurdu*, c. IV, sayı 12, s. 17; Ergun, *Türk Şairleri*, c. I, s. 326.

¹⁴⁶ Remzi Dede'nin "şikke-i şerifinden başka dervişliğine delalet ider bir hal görülmediğini" belirttiği Kudüs Mevlevihanesi postnişini, Veled Çelebi tarafından azledilmiştir. KMMMA, 47/21.

Mevlevihanesi'ne atanacak postnişin konusunda da Ahmet Remzi Dede'nin fikrini almıştır.¹⁴⁷

Yenikapı Mevlevihanesi postnişini Abdülbâki Efendi, Veled Çelebi'nin postnişinliği sebebiyle düşürdüğü tarihte

Veled-i pâk-i Cenâb-ı Hünkâr
Der-i Monlâ'da makâmın buldu
Hîmmet-i Pîr'e bu da bürhândır
El-füyuzât ona târîh oldu

1328/1910¹⁴⁸

ifadelerine yer vermektedir.

Mevlevîlîğın II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı nezdindeki konumuna göz atıldığında Mevlevîlîğın itibarının daha da arttığı söylenebilir. Sultan Reşad'ın Mevlevî kimliği, İttihat ve Terakki'ye yakınlığı ile bilinen Veled Çelebi'nin aynı zamanda Sultan Reşad'la yakın ilişkisi, şüphesiz önemli amillerdendir. Bu durumun en mühim tezahürlerinden birisi Hey'et-i Mevleviyye'dir. Sultan Reşad, tahta geçtikten sonra postnişin Abdülhalim Çelebi padişahı Konya'ya davet etmiş, bu davet padişah tarafından kabul görmüştür. Ancak siyasi sebeplerle bir türlü bu ziyaret gerçekleştirilememiş, onun yerine padişah adına bir heyetin Konya'yı ziyaret etmesi ve hediyeleri takdim etmesi düşünülmüştür. Bu çerçevede, aralarında Yenikapı Dergâhı postnişini Abdülbaki Efendi'nin de yer aldığı 104 kişilik heyet 22 Mayıs 1912'de trenle Konya'ya hareket etmiş ve Veled Çelebi tarafından karşılanmıştır.¹⁴⁹

Veled Çelebi, Abdülbaki Dede ve Ahmet Remzi Efendi'yi bir araya getiren diğer bir önemli hadise Gönüllü Mevlevî Alayı'dır.

Gönüllü Mevlevî Alayı

Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı dönemde Şam'daki Türk ordusuna moral verip ordunun maneviyatını yükseltmek amacıyla bir Mücahidin-i Mevleviyye Alayı'nın oluşturulması arzu edilmiştir. Resûhi Baykara, Mücahidin-i Mevleviyye'nin teşkil sebebini şöyle izah eder:

“Hükümet, harbin maddi cepheleriyle uğraşırken manevi cepheyi de ihmal etmek istemiyordu. İstikbalin çok karanlık olduğu görülen bu badirede, milletin maneviyatını takviyeye lüzum görüliyordu. Osmanlı padişahının aynı zamanda Müslümanların balıfesi olmasından istifadeye kalkan hükümet bir ‘Cihad-ı Mukaddes’ ilan etti. Bununla, düşmanları olan İngiliz ve Fransızların idaresi altında yaşayan Müslümanları, onlar aleyhine ayaklandırarak ve gıya onların başına muazzam bir gaile açacaktı. Hatta Şeyh Senûsî, etrafındaki mücahitlerle bu Cihad-ı Mukaddes'e katıldı ama Suriye ve Arabistan'daki Araplar, İngilizlerle beraber bize karşı savaştılar. Senegalli Müslümanların Çanakkale'de adeta hayatlarını istikhar ederek askerlerimize bücumları da malum... İşte halkın maneviyatını takviyeye lüzum gören hükümetin düşündüğü ve fülüyata çıkardığı diğer bir teşebbüs de ‘Mücahidin-i Mevleviyye Alayı’dır.”¹⁵⁰

¹⁴⁷ Samsun Mevlevihanesi'ne tayin edilmesi düşünülen Emin Dede ile ilgili Ahmet Remzi Dede'den görüş istenmiş, Remzi Efendi 13 Eylül 1329/1911 tarihinde Konya'ya bir yazı yazarak, hüsn ü niyetini Çelebi Efendi'ye bildirmiştir. KMMA, 74/15.

¹⁴⁸ Enfâs-ı Bâkî, vr. 87a-87b'den naklen Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, s. 332.

¹⁴⁹ Önder, “Hey'et-i Mevleviyye”, *Türk Yurdu*, sayı 265, Şubat 1957, ss. 610-612.

¹⁵⁰ Resuhi Baykara, “Birinci Harb-i Umumi'de Mücahidin-i Mevleviyye Alayı”, *Yeni Tarih dünyası*, no: 3, 15 Ekim, s. 106-107, 123'den naklen, Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, ss. 59-60.

Mücahidin-i Mevlevîye Alayı, askerlik hizmeti yapmayan Çelebiler için bir istisna olup Veled Çelebi Miralay rütbesi ile alayın komutanı olmuş, 18 Cemaziyelevvel 1333/3 Nisan 1915'de Şam'da iken Mücahid-i Mevlevîye Kumandanı ve Mevlana Dergahı Postnişini olarak Gaza-yı Ekber ilan eden Padişaha tebriklerini sunmuştur.¹⁵¹

Çelebi, o dönem tarikatlarının konumunu ve bu görevin neden Mevlevîlere verildiğini şöyle izah eder:

“Bu zaman teşkilatı tam iki tarikat vardı. Bunların ikisine de Meclis-i Meşayih karşımaz, kendi işlerini kendileri görürlerdi. Bunlardan birisi Mevlevîler diğeri de Bektaşilerdi. Sultan Reşad, Mevlevî olduğundan bir Mücahidin-i Mevlevîye Alayı teşkilini arzı etti. Mevlevîlere bir alay bayrağı ile bir kılıç gönderdi. Ben bu alayın kumandanı oldum. Konya'da toplandı, Bektaşiler de Kafkas cephesine gittiler. Alayın bayrakları Ankara Mevlevî Şeyhi Mustafa Nuri Dede idi. Mevlevîlere silah verildi. Mevlevî alayı Şam'a geldi. Karargâhımız Celebillübnan'da idi. Burada talimlerimize devam ettik. Fakat harbe iştirak etmedik. Ordunun maneviyatını yükseltmek maksadıyla Mücahidin-i Mevlevîye Alayı teşkil edilmişti. Cemal Paşa da (öl. 1922) bizim alayla meşgul idi. Üç sene Şam'da kaldık. Fakat Suriye boşunu başlayınca Konya'ya döndük.”¹⁵²

Gönüllü Mevlevî Alayı'nda Mevlevîler çoğunlukta olmakla birlikte başka tarikatlara mensup dervişler de yer almış, ancak alayın ismine binaen bunlara da Mevlevî kisvesi giydirilmiştir.¹⁵³ Alay sancağını Veled Çelebi'ye verme görevi, Çelebi Efendi'nin İstanbul'daki Kapı Çuhadarı (vekil-i umuru) olan Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Abdülbaki Efendi'ye tevdi olunmuştur. Abdülbaki Dede teşkil olan alayla ilgili kaleme aldığı manzumesinde şu ifadelerle yer vermektedir:

Gazve-i kübra için a'lâ-yı illiyînden
Rûh-ı Mevlânâ-yı Rûmî cezbedâr olmuş gelir

Toplamış ervâh-ı pîrânı nesîm-i arştan
Semt-i bâlâdan zemîne feyzbâr olmuş gelir

Hep mürîdânın alıp çıkmış gazâ-yı ekbere
Sûy-ı rezme şevk ile hayder-vekâr olmuş gelir.

Eylemiş gûyâ tecessüm girmiş asker şekline
Pîşüvâ-yı ceş-i ebrâr-ı kibâr olmuş gelir

Çarh-ı atlastan kesilmiş sikke vü tennûresi
Bir nihâl-i sidre elde destvâr olmuş gelir

Cedd-i pâki hazret-i Sıddik ile hem-azm olup
Bir alem çekmiş guzâta destbâr olmuş gelir...¹⁵⁴

Halep Mevlevîhanesi'nden Konya'ya gelip daha sonra Mevlevî Alayı ile birlikte Şam'a hareket eden Ahmet Remzi Dede'nin kaleme aldığı manzume ise şöyledir:

¹⁵¹ BOA, Dosya no 32/12, DH.KMS; Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 259

¹⁵² İzbudak, *Hatıralarım*, s. 54–55; Muhittin Celaleddin Duru, *Tarihi Simalardan Mevlevî*, Kader Basm. İstanbul 1952, s. 160–162. Mevlevîhanelerdeki şeyh efendilerin yazışmalarda birbirlerine hitap şekillerinin bile bir kural ve kaide halinde tespit edilmesi, Mevlevîlerin teşkilatlanmadaki seviyelerinin bir tezahürü olsa gerektir. İlgili hitap şekilleri için bk. Erdoğan Erol, “Veled Çelebi Zamanında Mevlevîhaneler ve Çelebi'nin Şeyhlere Resmî Hitap Şekilleri”, *VII. Millî Mevlana Kongresi*, (3-4 Mayıs 1993), Selçuk Üniv. Basımevi, Konya 1994, ss. 55-63.

¹⁵³ Baykara, “Birinci Harb-i Umumi'de Mücahidin-i Mevlevîye Alayı”, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 60

¹⁵⁴ Ergun, *Türk Şairleri*, c. II, s. 729.

Mevlevî taburu teşkil eyledi Sultan Reşad
 Feyz-i Mollâ dâd-res Allah u a'lem bir-reşâd
 Avn-ı Hakk'la eyleriz meydân-ı harbde biz cihad
 Cünd-i Mevlânâ'yı mansur eyle yâ Rabbe'l-'ibâd

Sâlikân-ı Mevlevî meydân-ı harbe hû sala
 Cânîşin-i Hazret-i Molla'ya farzdır iktidâ
 İşte hâzırdır gelin aşk ile meydân-ı vefâ
 Cünd-i Mevlânâ'yı mansur eyle yâ Rabbe'l-'ibâd

Pirimiz pîşuvâmız Hazret-i Mollâ Celâl
 Kahır-ı a'dâ-yı dîviz zikrimiz İsm-i Celâl
 Azmimiz düşman ile savletle etmektir cidâl
 Cünd-i Mevlânâ'yı mansur eyle yâ Rabbe'l-'ibâd

Hâlık-i kalb-i adûdur fâhrımız serde külâh
 Top gibi Gülbang-ı Hû a'dâmızı eyler tebâh
 Emr-i hayr-ı harbe sevk etti bizi çün pâdişâh
 Cünd-i Mevlânâ'yı mansur eyle yâ Rabbe'l-'ibâd

Velvele-endâz-ı âfâkda çoğu nây u kudûm
 Dehşetinden târ u mâr olsa gerek a'da umûm
 Allah Allah Hû diye düşmâna ettik de hücum
 Cünd-i Mevlânâ'yı mansur eyle yâ Rabbe'l-'ibâd¹⁵⁵

Gönüllü Mevlevî Alayı'na tepkiler de söz konusudur. Neyzen Tevfik, hiciv niteliğinde kaleme aldığı manzumesinde şu ifadelerle yer vermektedir:

Kalınmadı beyninde ashâb-ı tarîkin ihtilâf
 Ehl-i Hakk'ı birbirine toplayıp berkittiler
 Şeyh Bâkî rehber oldu bu seferde hepsine
 İbn-i Süfyan'ı ziyaret-çün tâ Şam'a gittiler.¹⁵⁶

Teşkil olunan alay her ne kadar nişan talimleri de yapmış olsa, alayın harbe iştirak etmediği Veled Çelebi'nin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Alay Sancağını Veled Çelebi'ye götürün Abdülbaki Dede, Şam'da iken rahatsızlanıp bir süre sonra geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Veled Çelebi ve Ahmet Remzi Dede kutsal mekânları ziyaret imkânı elde etmişlerdir. Ahmet Remzi Dede, Şam'da kalınan sürede çektiği sıkıntıları manzum tarzda dile getirirken, Veled Çelebi burada kaldığı dönemi “*ne amcazadelerin buğday kangası, bu şeyhleri türlü türlü tezyirâtı vardı ne de şeyhlik*”¹⁵⁷ diyerek hayatının en rahat evresi olarak değerlendirebilir.

Suriye yenilgisi sonrası İstanbul, her üç postnişin için de tekrar buluşma yeri olmuştur. Ahmet Remzi Dede, Halep'in de işgaliyle mevlevihaneden ayrılarak İstanbul'a dönmüştür. Veled Çelebi, Abdülhalim Çelebi'nin işgal kuvvetlerine yazdığı mektup akabinde, değişen hükümet tarafından İttihatçı olduğu gerekçesiyle postnişinlikten azlolunmuş ve İstanbul'a gelmiştir. Bu dönemde Abdülbaki Dede'nin de Meclis-i Meşayih âzâlığına son verilmiştir.

¹⁵⁵ Ahmet Remzi, *Ceride-i Süfîyye*, 11 Şubat 1330, sayı 108, s. 145.

¹⁵⁶ Neyzen Tevfik Kolaylı, *Azâb-ı Mukaddes*, haz. İhsan Ada, Onan Yay., İstanbul 1949, s. 174.

¹⁵⁷ İzbudak, *Hatıralarım*, s. 54-55.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyetin İlanı

1920’de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde başkanlığa seçilen Mustafa Kemal’in iki yardımcısı şeyhtir. Bunlardan birisi Veled Çelebi’nin azlolunmasıyla tekrar postnişin olan Abdülhalim Efendi, diğeri Kırşehir Hacıbektâş Dergâhı şeyhi Cemaleddin Efendi’dir. İlk mecliste ayrıca Halvetî Dergâhı postnişini Abdullah Sabri Efendi (Aytaç), Bursa’da Nakşbendî Dergâhı şeyhi Servet Efendi (Akdağ), Bektaşî Dergâhı Postnişini Hüzeyin Mazlum Efendi (Bababalım) gibi şeyhler de yer almıştır. Ahmet Remzi Dede’ye de milletvekilliği teklif edilmiş, ancak o, kendisinin yetiştirilme tarzının bu göreve uygun olmadığını belirterek kabul etmemiş, bir süre sonra Üsküdar Mevlevihanesi postnişinliğine tayin olunmuştur.¹⁵⁸

Postnişinlikten azledilen Veled Çelebi bir süre Maarif Nezareti’nde çalışmış ancak birçok siyaset ve fikir adamının tutuklanması kendisini tedirgin etmiş, Anadolu’da Milli Mücadele başlayıp, Ankara’da hükümet kurulunca Antalya yoluyla Ankara’ya gelmiştir.¹⁵⁹ Ankara Lisesi’nde ve Te’lif ve Tercüme Encümeni’nde görev alan Çelebi, ikinci devrede Kastamonu Milletvekili olmuş (1923), Abdülhalim Çelebi’nin 1925’de postnişinlikten azledilmesiyle bu görevi de ifâ etmiştir.¹⁶⁰

Tekke ve Zaviyelerin Kapanması

30 Kasım 1925’de “Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun” kabul edildikten sonra Veled Çelebi’nin, Abdülbaki ve Ahmet Remzi Dedelerin postnişinliği sona ermiştir. Konya Mevlana Dergâhı mevcut eşyası ile birlikte müze haline getirilip *Konya Asâr-ı Atîka* adıyla ziyarete açılmış,¹⁶¹ Üsküdar ve Yenikapı Mevlevihaneleri harem kısmında postnişinlerinin kayd-ı hayat şartıyla ikametine izin verilmiş, Yenikapı Mevlevihanesi’nin bir kısmı öğrenci yurdu haline getirilmiştir.

Veled Çelebi, kendisinin de bir üyesi olduğu tasavvufî kurumları ve bunların edebî tezahürlerini içedönük bir eleştiri tarzında “*tarz-ı sıfîyâninin taklidi olarak şüirler şu şekle girdi. Medâyihib, medb-i maşuk, abvâl-i ışk ve âşık, tefabur, hamriyyât, güft ü gıy-ı rindâne, bezeliyât vesâire*” ifadeleriyle dile getirmektedir.¹⁶² Mevlevî Dergâhı kapandığında Veled Çelebi şu şiiri yazmıştır.

¹⁵⁸ İlk Mecliste milletvekili olarak yer alan şeyhlerle ilgili olarak bk. Cemal Kutay, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara 1973, ss. 78, 81; Kara, *Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, s. 83, 87-91.

¹⁵⁹ İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 71-72; Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, ss. 17-18, 55; “İzbudak Veled”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 41.

¹⁶⁰ İzbudak, *age*, s. 72; “İzbudak Veled”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. V, s. 41; Korucuoğlu, *age*, s. 18.

¹⁶¹ Aynı yıl (1925) Abdülhalim Çelebi’nin vefatından sonra oğlu Muhammed Bâkır Çelebi, çeşitlilik makamını Halep’te tesis etmiştir. Bâkır Çelebi Hatay meselesinde Türkiye lehine faaliyetlerde bulunmuş, hastalanıp Türkiye’ye gelince (1937), Suriye hükümetince geri dönmesi yasaklanmıştır. Yerine kardeşi Şemsülvahid Çelebi (öl. 1971) vekalet etmiş, Bâkır Çelebi 1943’de İstanbul’da vefat etmiştir. Mandatar Fransız hükümetinden sonra teşekkül eden Suriye devleti, 1944’de tekkeler ve zaviyeler hakkında kararlar almış ve bu çerçevede Şemsülvahid Çelebi’nin çeşitliliğini kabul etmemişlerdir. Şemsülvahid Çelebi (1938-1957) yılları arasında Halep’te T.C. Konsolosluğunda, Nisan 1957-1971 yılları arasında da Rabat’da T.C. Büyükelçiliğinde memur olarak çalışmış olup kabri Konya’dadır. Gölpınarlı, *Mevlana’dan Sonra Mevlevilik*, s. 181; Mehmet Önder, “Konya’da Mevlânâ Dergâhı Merkez Arşivi ve Mevlevihaneler”, *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1994, c. XIV, s. 138; Akar, *Veled Çelebi*, s. 60.

¹⁶² Veled Çelebi, “Osmanlı Tarih-i Edebiyatı”, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 116.

Hak ehli olunca içimizden mefkûd
 Cahiller edince arş-ı irşada su'ûd
 Beyhûde figan etmeyelim layıktır
 Dergehlarımız boş idi, oldu mesdûd¹⁶³

Veled Çelebi'nin, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması esnasında tutumu, onun içinden geldiği kesimi inkârı anlamına gelmemektedir. 1926'da *İleri Gazetesi*'nde Mevlevilik aleyhinde çıkan bir yazıya tekzip olarak "Birbirimizi Kırmayalım" başlıklı makalesini "*İleri Gazetesi'nin 12 Şaban 342 ve 18 Mart 1340 ve 2185 rakamlı nüshasına reddiyedir*" girişiyile kaleme almıştır. "*Abur cubur te'villerle kitabı kendine uydurarak dini mel'abe ittihaz etmekten veyahut din kisvesi altında melanete, gayr-i ahlâkî çirkinliklere tenezzül eylemekden tenzih ederim*" diyerek İstanbul'da bulunan beş Mevlevîhane'nin hiçbirinde de gayr-i ahlâkî davranışların söz konusu olmadığını belirtir.¹⁶⁴

Tekkelerin vakıflarla olan yakın ilişkisi sebebiyle Abdülbaki Dede gibi birçok şeyh hayatı boyunca geçim sıkıntısı ve yeni hayata intibak zorluğu çekmiş, bir kısmı Ahmet Remzi Dede ve Veled Çelebi'de olduğu gibi bilgi birikimlerini, içinde buldukları ortamda etrafındakilere aktarma çabası içerisine girmişlerdir. Abdülbaki Dede'nin, tekkelerin kapatılmasını ve beraberindeki bazı icraatları eleştiren "Oldum" redifli şiiri dönemin sosyal hayatındaki gelişmelerine atıfta bulunurken, onun içinde bulunduğu ruh halini de şöyle aktarmaktadır.¹⁶⁵

İnkılaplar

Veled Çelebi, medreseden devlet memurluğuna geçince çıkarmak durumunda kaldığı Mevlevî kisvesinden ötürü Çelebi sülalesi tarafından eleştirildiğini hatta uzun açıklamalardan sonra "*kisve giymek, insanın faziletini arttırmadığı gibi onu çıkarınca da insan dervişlikten uzaklaşmaz*" ifadelerine rağmen anlayamadığını belirtir.¹⁶⁶ Veled Çelebi, kıyafet konusundaki bu tavrı, şapka inkılabında da geçerlidir. Gazi Kastamonu'dan Ankara'ya dönüşünde (1 Eylül 1925) kendisini başında sikkesi ile karşılayan Veled Çelebi'yi uyarır. Veled Çelebi de "eyvallah" diyerek sikkelerini koltuğunun altına koyar.¹⁶⁷ Konuyla ilgili kaleme aldığı "Dokunma Hoca Şapkama" başlığı altında uzunca bir şiiri olup ilk dördüğü şöyledir:

Bakma sofuca şapkama
 Sövme koyuca şapkama
 Kötü söyleme koca şapkama

¹⁶³ İzbudak, *Hatıralarım*, ss. 66–67, Veled Çelebi'nin, muhtemelen mensubu bulunduğu Mevlevîliğin kimi temsilcilerinin bazı davranışlarının tezahürü olsa gerek, tekkelerin kapanmasından çok önceden yazdığı bir gazelinde;

Veled devri benimle hatme erdi
 Ben ol manzumeye Şemsü'l-Hüdâ'yım.

İfadelerine yer verir. Bediüzzeman Fîrûzanfer bu gazeli duyunca: "*Bu fakir o zaman buna itiraz eylemişim. Olaylar, Çelebi hazretlerinin kehanette bulunduğunu haklı çıkardı.*" ifadelerine yer verir. Tekkelerin kapatılması sonrası Veled Çelebi, Fîrûzanfer'e "*İtirazın yerinde imiş, keşke böyle yazmasa idim*" derken, bir anlamda yaşadığı üzüntüyü de dile getirmektedir. Bediüzzeman Fîrûzanfer, *Mevlana Celaleddin*, çev. Feridun Nafiz Uzluç, İstanbul 1963, s. 239.

¹⁶⁴ Veled Çelebi, "Birbirimizi Kırmayalım", *Veled Çelebi*, ss. 138-139.

¹⁶⁵ Erdoğan, *Abdülbâki Baykara*, ss. 297-298; Ayr. bk. Sayar s. 178.

¹⁶⁶ İzbudak, *Hatıralarım*, s. 20-21.

¹⁶⁷ Akar, *Veled Çelebi*, ss. 55-57; Hayri Başer, "Hazreti Mevlana", *Türk Yurdu (Mevlana Özel Sayısı)*, c. III, yıl 52, Temmuz 1964, s. 75.

Dokunma hoca şapkama¹⁶⁸

Abdülbaki Dede aralarındaki yakın ilişkinin bir tezahürü olarak yazdığı şiirinde latife tarzında bu konuya şöyle değinmiştir.

Başında şapka silindir elinde eldiveni
Aman bakın ne kadar yosmadır Veled Çelebi
Gören şu şekl ü kıyafetle zât-ı pâkini der
Latin hurûfu ile sanki basma bir Halebî.¹⁶⁹

Veled Çelebi, başlangıçta Fuad Köprülü, Necip Asım, Ayas İshaki ve Zeki Velidi gibi halkın zor öğrenebileceği ve bu halin adeta dil değiştirmek gibi bir şey olacağı düşüncesiyle harf inkılabına karşı çıkmıştır. Ancak bu ihtiyatlık, inkılâp gerçekleşikten sonra itaate dönüşmüştür.¹⁷⁰ Ahmet Remzi Efendi'nin Harf devrimine yaklaşımında ise torunu Nuri'ye yazdığı manzumede görüldüğü üzere bir kabulleniş ve mizah söz konusudur:

Akran oldu şimdi gerçek
Nuri bana ben Nuri'ye
Yeni harfi öğretecek
Nuri bana ben Nuri'ye
Türk harfinin heceleri
Âlim etti niceleri
Ders veriyor geceleri
Nuri bana ben Nuri'ye
Yaşta büyük küçükse de
Emsal oldu torun dede
Yanlış bulur alfabe
Nuri bana ben Nuri'ye
Latin Harfi diyen mi var
Türklüğüne çıktı karar
Zanneyleme aslın sorar
Nuri bana ben Nuri'ye¹⁷¹

Abdülbâki Dede ise gelişen olaylar karşısındaki yaşadığı ruh halini şöyle dile getirmektedir:

Unuttum ebcedi bilmem Latince ile yazmak
Bugün bâzîçe-i nâçiz-i etfâl-i cihân oldum

Abâ bonjur silindir şapka oldu sikke-i monlâ
Bu uydurma kıyafetlerle rüsvây-ı cihân oldum.¹⁷²

Sonuç

Makalemizde ele aldığımız Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara ve Ahmet Remzi Efendi'lerin hayatlarına baktığımızda dikkati çeken ilk husus, Mevlevî kültürünün hakim olduğu bir ortamda yetişmeleri ve aldıkları ileri düzeydeki eğitimidir. Bu durum, Mevlevîliğin daha önce olduğu gibi siyasal ve ekonomik sıkıntılarının had safhaya çıktığı

¹⁶⁸ Korucuoğlu, *Veled Çelebi*, s. 43; Kara, *Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, s. 105.

¹⁶⁹ Enfâs-ı Bâki, vr. 87a-87b'den naklen Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, s. 332

¹⁷⁰ Tuncer, *Türk Yurdu Üzerine*, s. 213; Akar, *age*, ss. 55-57.

¹⁷¹ Mazıoğlu, *Akıyürek ve Şiirleri*, ss. 320-321.

¹⁷² Erdoğan, *Abdülbaki Baykara*, ss. 297-298.

Osmanlı'nın son döneminde de kültürel yapıyı zenginleştirmeye devam ettiğini göstermektedir.

Tarikatın, II. Abdülhamid yönetiminin son dönemlerine doğru sürekli kontrol altında tutulması ve II. Meşrutiyet sonrası Sultan Reşad'la etkinliğinin tekrar artması, tarikata rağbetin artış ya da eksilişinde yönetimle ilişkilerin önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Mevleviliğin Sultan Reşad döneminde etkinliğinin artışının tezahürlerinden birisi Gönüllü Mevlevi Alayı'dır. Orduya moral kaynağı olma açısından kurulan birlik, Mevleviliğin toplum üzerindeki etkinliği yanında, Gönüllü Mevlevi Alayı'nın çok kısa sürede teşkili, dönemi itibarıyla tarikatın dinamik ve aksiyoner bir yapıya sahip oluşunu da göstermektedir. Söz konusu durum, dönemi itibarıyla Mevleviliğin önde gelen kurumlaşmış tarikatlardan olduğu tezini de doğrulamaktadır.

1227/1811'de çıkarılan fermanla tarikatları ilgilendiren en önemli prensiplerden biri tekkeye şeyh tayininde liyakatin esas alınmasıdır. Altı yüz yılın geleneği içerisinde oturmuş teşkilat yapısına rağmen, Mevlana soyundan gelenler arasında süfliliğin zühdü yapısından uzak bir şekilde, kimi zaman yaşanan postnişinlik mücadelesi, söz konusu dönemde Mevlevilik'te de bir dejenerasyonun olduğunu göstermektedir.

Tekke ve zaviyelerin seddi sonrası merkez dergâh müze haline getirilerek kapısına kilit vurulmazken, Mevlevi postnişinlerinin de idareleri altındaki tekkelerde hayatta oldukları sürece ikametlerine izin verilmiştir. Kapatılan diğer tekkeler için geçerli olmayan bu uygulamada, Mevleviliğin hoşgörü temeline oturan yapısı yanında, o dönemde temsilcilerinin II. Meşrutiyet'ten itibaren izledikleri siyasetin de etkisi olsa gerektir.

Tekkelerin kapatılışına kadarki süreçte ortak hareket ettikleri gözlenen Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara ve Ahmet Remzi Dede'nin, bu uygulamaya ve inkılâplara yaklaşımları farklılık arz etmektedir. Veled Çelebi, Kızı Devlet İzbudak'ın babasını tanımlarken; *"Değiştirilemeyecek olaylara karşı tevekkül, yeniliklere karşı merak ve ilgi"* ifadesini kullanması, onun harf inkılâbı gibi bazı uygulamalara ihtiyatla yaklaşmasını, karar kesinleştikten sonra ise kendisindeki bu ihtiyatın itaate dönüşmesini açıklar mahiyettedir. Benzer yaklaşım Ahmet Remzi Efendi için de söz konusu olmakla birlikte, Remzi Dede kendisine yapılan milletvekilliği teklifine verdiği cevapta olduğu gibi, yetişme tarzının da etkisiyle siyasetle ilgili işlerde pek yorumda bulunmamıştır. Abdülbaki Dede'ye gelince durum farklılaşmaktadır. Konya Mevlana Dergâhi'nden sonraki en etkin Mevlevihanelerden birinin postnişini iken, dergâhların kapatılışıyla maruz kaldığı toplumdaki statü kaybı, bunu telafi edecek bir vazifesinin olmayışı ve vakıf gelirlerinin de kesilmesi onun için sıkıntılı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Tekkelerin kapatılması sonrasındaki uygulamalara tepkisel yaklaşımında, yaşadığı bu buhranlı dönemin de etkisi olsa gerektir.

Mevleviliğin üç önemli temsilcisinin hayatından hareketle tarikatın son dönemlerini ele aldığımız bu çalışma, o devir itibarıyla tarikatın etkin olduğu geniş saha düşünüldüğünde elbette ki yeterli değildir. Mevleviliğin bir bütün halinde ortaya konması açısından Osmanlı'nın son dönemindeki diğer Mevlevihanelerin ve temsilcilerinin de araştırılması önem arz etmektedir. Bu durum Mevlevilik için olduğu kadar, Osmanlı toplumunda etkin olan diğer tarikatlar için de geçerlidir.

Abstract

[Three Mawlawī Shaykhs in the Twentieth Century: Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara, and Ahmet Remzi Akyürek”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, Y. 6, V. 14, pp. 383-415]

In this article, we examined three Mawlawī shayks. They are the Grand Shaykh of Konya Mevlana Dergâhı Veled Çelebi, the Grand Shaykh of Yenikapı Mevlevihanesi Abdülbaki Baykara and Ahmet Remzi Efendi, who occupied the post of Grand Shaykh in the Mevlevihanes of Kütahya, Kastamonu, Halep and Üsküdar. After providing some information about their biographies, we discussed their approach to such important matters as the ban of taqqas, the announcement of Second Meşrutiyet, the inauguration of Turkish Assemblée, the declaration of the foundation of the Republic etc.

Bibliyografya

- Ahmet Remzi, *Ceride-i Sufiyye*, 11 Şubat 1330/24 Şubat 1915, sayı 108.
 - *Menkabe-i Şeyh Süleyman el-Mevlevî*, (Bergüzar içinde), Kastamonu 1329.
 - *Mir'at-ı Zeyni'l-Abidin*, Kastamonu 1329.
 Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbuldak*, TDK Yay., Ankara 1999.
 Aksoy, Ömer Asım, “İki Dilcimizi Kaybettik”, *Türk Dili: Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi*, c. II, sayı 21, Haziran 1953.
 Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Zafer Matbaası, İstanbul 1980, c. I.
 Artam, Nurettin, “Veled Çelebi”, *Türk Dili: Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi*, c. II, sayı 22, Temmuz 1953.
 Başer, Hayri, “Hazreti Mevlana”, *Türk Yurdu (Mevlana Özel Sayısı)*, c. III, yıl 52, Temmuz 1964.
 Cıngıllı, Lütfiye, “Babam Ahmet Remzi Akyürek”, *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.
 Deniz, Rasim, “Divan-ı Remzi Dede”, *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.
 Elgin, Necati, “Dil ve Tarih Bakımından Çelebi ve Çelebilik”, *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisi*, yıl 10, sayı 88.
 Eraslan, Cezmi, *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*, İstanbul 1992, ss. 217–221; Işın, agm, *Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. VII.
 Erdoğan, Mustafa, “İstanbul’da Kütahyalı Bir Şeyh Ailesi: Seyyid Ebubekir Dede ve Ahfadı”, *İstanbul Araştırmaları*, sayı 7, Ekim 1998.
 - *Abdülbaki Baykara*, Dergâh Yay., İstanbul 2003.
 Ergun, Saadetin Nüzhet, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936.
 Erol, Erdoğan, “Veled Çelebi Zamanında Mevlevihaneler ve Çelebi’nin Şeyhlere Resmî Hitap Şekilleri”, *VII. Milli Mevlana Kongresi*, (3-4 Mayıs 1993), Selçuk Üniv. Basımevi, Konya 1994.
 Firuzanfer, Bediüzzeman, *Mevlana Celaleddin*, çev. Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul 1963.
 Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlana’dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983.
 Haksever, Ahmet Cahid, *Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek: Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
 Işın, Ekrem, “Melamilik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. V.
 - “Mevlevîlik”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, c. V.

- "Yenikapı Mevlevihanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, c. VII.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yay., İstanbul 1988, c. I Necib Asım, "Veled Çelebi Hazretleri", *Türk Yurdu*, c. VII, yıl 3, sayı 4, 1330/1914.
- İz, Mahir, *Yılların İzci*, İrfan Yay., İstanbul 1975.
- İzbudak, Veled Çelebi, "Mevlana'nın Eserleri" (Önsöz), *Mevlana'nın Yedi Öğüdü*, Bozkurt Matb, İstanbul 1937.
- *Hatıralarım*, Türkiye Yay., İstanbul 1946.
- Kalkan, Emir, *Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri*, Kayseri 1988.
- Kara, Mustafa, *Din ve Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990.
- *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergâh Yay., İstanbul 2002.
- Karabulut, Ali Rıza, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede (Akyürek)", *Erişes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.
- Kayaoğlu, İsmet, "Çağdaş Mevlevî Bilgin ve Edib Veled Çelebi İzbudak", *VI. Milli Mevlana Kongresi (24-25 Mayıs 1992)*, Selçuk Üniv. Basımevi, Konya 1993.
- Keremli, Can, *Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi*, Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu Yay., İstanbul 1977.
- Koçu, Reşad Ekrem, "Baykara-Mehmed Abdülbaki-", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1960, c. IV.
- Kolaylı, Neyzen Tevfik, *Azâb-ı Mukaddes*, haz. İhsan Ada, Onan Yay., İstanbul 1949.
- Korucuoğlu, Nevin, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994.
- Kreiser, Klaus, "Evliya Çelebi ve Başka Kaynaklara Göre Arap Âleminin Doğusundaki Büyük Şehirlerde Mevlevihaneler", *Osmanlı Araştırmaları*, çev. Semih Tezcan, İstanbul 1994, c. XIV.
- Kutay, Cemal, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara 1973.
- Küçük, Sezai, "Halep Mevlevihanesi", *İLAM Araştırma Dergisi*, c. III, sayı 2, Temmuz Aralık 1998.
- *Mevlevîğin Son Yüzyılı*, Simurg Yay., İstanbul 2003.
- Mazıoğlu, Hasibe, "Ahmet Remzi Akyürek", *DİA*, c. II
- *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matb., Ankara 1987.
- Mehmet Ziya, *Yenikapı Mevlevihanesi*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul trz.
- Olgun, Tahir, *Çilehane Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz – Gülgün Erişen, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- Önder, Mehmet, "Konya'da Mevlânâ Dergâhı Merkez Arşivi ve Mevlevihaneler", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1994, c. XIV.
- "Son Çelebiler", *Resimli Tarih Dergisi*, sayı 61, Ocak 1955.
- "Sultan Reşad ve "Hey'et-i Mevleviyye", *Türk Yurdu*, sayı 265, Şubat 1957.
- Özcan, Nuri, "Defter-i Dervişan", *DİA*, c. IX.
- Özdamarlar, Kadir, "Ahmet Remzi Akyürek Üzerine Notlar", *Erişes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.
- Özkırımlı, Atilla, "İzbudak", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yay., İstanbul 1984.
- Satoğlu, Abdullah, "Mevlevî Ahmet Remzi Dede (Akyürek)", *Türk Yurdu*, c. IV, sayı XII, Aralık 1965.

Subaşı, Muhsin İlyas, *Kayseri'nin Manevî Mimarları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

Tanman, Baha, "İstanbul Mevlevihaneleri", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 1994, c. XIV.

Tezeren, Ziver, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.

Tuncer, Hüseyin, *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Türkgeldi, Ali Fuad, *Görüp İştiklerim*, TTK Yay., Ankara 1949.

Us, Hakkı Tarık, *Elli Yıl*, 1943.

Uzluk, Şehabettin, "Galata Mevlevihanesi, ve Şeyh Celaleddin Baykara Dede Efendi", *III. Milli Mevlana Kongresi*, (12-14 Aralık 1988 Konya), Selçuk Üniv. Basımevi, Konya 1989, ss. 298-299.

Ünver, A. Süheyl, "Osmanlı İmparatorluğu Mevlevihaneleri ve Son Şeyhleri", *Mevlana Güldestesi*, Turizm Derneği Yay., Konya 1964.

Zamantılı, Abdulkadir, "Yine Remzi Dede", *Erciyes: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, Ağustos 1983, sayı 68.